

EEN OPRECHT VERHAAL EN EEN VERDEDIGING
VAN HET WERK DER OVERTUIGING EN BEKERING VAN ZONDAREN;
VOORGEVALLEN IN DE GEMEENTE VAN WERKENDAM,
IN DE JAREN 1751 en 1752.

Waaraan toegevoegd:

"KORT VERHAAL"
VAN ENIGE ONGEWONE GODSDIENSTIGE BEROERINGEN
ONDER DE INWONERS VAN VERSCHIEDEN DORPEN IN DE
ALBLASSERWAARD
IN HET JAAR 1752.

Door

JACOB GROENEWEGEN

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2004

JACOB GROENEWEGEN.

De gegevens zijn gedeeltelijk overgenomen uit het Biografisch Woordenboek van Protestantse Godgeleerden in Nederland.

Jacob werd geboren in 1707. Hij was een oudere broer van de bekende en geachte ds. Johannes Groenewegen. Johannes werd geboren 7 juli 1709; predikant te Werkendam en De Werken, vanaf 14 augustus 1739 tot zijn overlijden 12 augustus 1764.

De ouders van Jacob Groenewegen hebben in het begin der 18e eeuw te Zoetermeer gewoond; waarschijnlijk is hij daar ook in dien tijd geboren en wel "uit eenen Vader, welke hoe ongerlijk ook in zijn bestaan, niet te min in belijdenisse aan de Remonstranten verbonden was, egter had hij voorregt, dat hij de melk van "een hervormde moeder heeft gezoogen" (Claessen, Lijkrede op Joh. Groenewegen, blz. 30). Claessen zegt, dat het gezin ongeveer 1714 "na een ander lustig dorp onder den rook van de beroemde koopstad Rotterdam, ik meen Kralingen, ging; daarna vestigde Jacob Groenewegen zich te Hillegersberg, daar hij en zijn vrouw Maria Geneuglijk, in April 1737 met attestatie van Hillegersberg naar Oudshoorn overkomen.

Later, vóór 1746, moet hij zich te Werkendam hebben gevestigd, waar zijn broer Johannes predikant was. Jacob was waarschijnlijk ouderling. Ds. Koppiers, predikant te Neder-Hardinxveld, van hem meermalen (o. a. Boekzaal, Jaarg. 1752b, blz. 476) spreekt als "zijn Eerw." Het jaar waarin hij stierf is [nog] niet bekend.

Groenewegen is de eerste uit zijn ouderlijk gezin geweest, die van de Remonstrantsche naar de Gereformeerde kerk overging; in 1726 of 1727 werd hij door zijn broeder Johannes daarin gevolgd, en de zoons werden hierin "tot voorgangeren voor hunnen Vader ... die de slippen zijner Zoonen greep, zeggende: ik zal met u gaan, "want ik zie, dat de Heere bij ulieden is" (Claessen, a. w., blz. 31).

Van die overgang legde Jacob Groenewegen later rekenschap af in zijn geschrift: *Redenen, die den Schrijver bewogen hebben om de Lere der Algemene Genade, zo als die in de Remonstrantsche kerke geleerd/ wordt, te verlaten, en die der Bijzondere Genade, zo als die in de Gereformeerde kerke geleert wordt ...aan te nemen* (Leiden 1740).

Had hij in laatstgenoemd jaar ook reeds medegewerkt aan *De Oude Orthodoxe Leer der ware Gereformeerde Kerke in twintig brieven, bijeengebracht door eenige "liefhebbers der waarheid"* en wel tot verdediging van "het berugte boekje van J. Eswijler, genaamt Liels-eenzame Meditatie." De voornaamste auteur was Van der Groe; anderen waren Adriaan van Willigen en Jacob Groenewegen. Eswijler publiceerde zijn boek in 1665. In 1734 verscheen een herdruk. Maar de Zuid-Hollandse Synode van 1738 waarschuwde ertegen omdat het 'verderfelijke gevoelens bevatte'. Hij was zogenaamd te lijdelijk.

Jacob nam het toen nog voor Eswijler op. Hij publiceerde: *Roem van Gods Vrije Genade* (Rott. 1739) en *Verdediging van Gods Vrije Genade tegen Arrenberg* (Rott. 1740). Jacob werd door de classis Woerden en Overrijnland op 23 juni 1739 gecensureerd, omdat hij geen kerkelijke goedkeuring voor zijn boek had aangevraagd. De acta vermeldt dat hij met eenparige stemmen werd gecensureerd.

In later jaren kreeg Jacob berouw dat hij met Van der Groe en van der Willigen streed voor Eswijler. Jacob schrijft: "dat ik met ulieden voor Eswijler streed, heb ik zo

menigmaal bedroeft en voor mijn vrienden beklaagt." Blz 54. (... *Nevens enige brieven van Jacob Groenewegen; Adriaan van der Willigen en Th. Van der Groe;*).

Jacob was bijzonder ingenomen met een kleine opwekking waarin de gemeente te Werkendam mocht delen in 1746. Nog groter blijdschap was het toen hij vernam van de opwekking in Nijkerk. Deze staat bekend als de *Nijkerksche beweging*, in 1749 ontstaan. Ds. Kuypers uit Nijkerk schreef een *Getrouw Verhaal*, waarin hij de gebeurtenissen in Nijkerk beschrijft.

De veroordeling van deze geestelijke beweging ontstond voornamelijk omdat er bij velen een eigenaardig lichamelijk gedrag mee samen ging.

Toen er *Aanmerkingen* in 't licht werden gegeven op het *Getrouw Verhaal*, voelde Groenewegen zich geroepen, daartegen uit te geven:

- *een Vrijmoedige en ernstige verdediging van het werk Godts te Nieuwkerk, voornamelijk ingerigt tegen de berugte Aanmerkingen op het getrouw verhaal van Ds. Kuypers* (Gorinch. 1751).
- Ook Prof. Joh. van den Honert schreef daartegen een boek. Waarop Groenewegen schreef: *Een vrijmoedige Verdediging van het werk Godts te Nieuwkerk; waerin is gevoegd een Verhaal het werk der Overtuiging en Bekeering van den jare 1716 te Werkendam voorgevallen;* (Gorinchem 1751).
- Van dezelfde strekking is zijn geschrift: *De eer en leer van de Synode van Dordrecht verdedigt in het Leerstuk van des menschen blindheit van nature, en de noodzakelijkheid van het Bovennatuurelijk Ligt der wedergeboorte. En: Over de Werkinge en Verligtinge des Geestes, in de harten der menschen te Nieuwkerk,* (Gorinchem 1751).
- Een bespreking van deze geschriften is te vinden in de *Ernstige en nuttige Samenspraak over het werk des Heren te Nieuwkerk, te Aalten, en op andere plaatsen; en over deszelfs geschriften voor en tegen, zo wel die van Do. Kuipers, als van den Professor Van den Honert, Do. Kennedy en Groenewegen* (Rott. 1751).
- Ook gaf Groenewegen uit: *Een Opregt Verhaal, en ene Verdediging van het werk der overtuiging en bekering van kinderen, voorgevallen in de gemeente van Werkendam in den jare 1751 en 1752;* Gorinchem 1752; herdr. Dordr. 1867), daarin wordt Ds. Koppiers van Neder-Hardinxveld / Giessendam door hem bestraft. Koppiers schreef naar aanleiding daarvan een "*Verantwoording tegen den laster hem opgelegd door den berugten Jakob Groenewegen*" in de Boekzaal (Jaarg. 1752b, 468-482). Koppiers schreef o.a.: ... "dat het een man is ... en een gedrag houdt waarvan zijn vrienden oordelen, dat het uit een goed oogmerk voorkomt; en anderen die de waarheid alleen beminnen, dat het onbetamelijk, ja ergerlijk is."
- Daarop volgde: *Een Brief van Jakob Groenewegen aan den Heer Artes Koppiers, predikant te Giessendam, tot zijner verantwoording en verdediging van zijn goeden naam, tegen dat lasterschrift, dat Ds. Koppiers in de Boekzaal van October heeft gesteldt;* (Gorinch. 1752).

Jacob Groenewegen kwam ook met A. Comrie, de bekende predikant uit Woubrugge, in strijd, toen Comrie zich verdedigde tegenover Schultens en Van den Honert in zake de leer der rechtvaardigmaking. Groenewegen, die vroeger Comrie zeer hoogachtte, schaarde zich thans aan de zijde van diens tegenstanders en viel hem aan met een boekje: *Eenige Brieven ... over de Rangschikking en Betrekking die 't Geloof in Christus, en de Rechtvaardigmaking tot malkanderen hebben* ('s Grav. 1755).

Jacob verweert zich tegen Comrie zowel als tegen Van der Groe, als hij schrijft: ... "Een zeker volk in ons land dat het wezen van 't Geloof in de volstreckte toe-eigening stellen, oneindig wijd van A. Comrie, want hij heeft zijn Systema tegen hen opgericht". Blz. 90.

En elders: ... "Maar in zulke toetsstenen van *Ware en Valsche Genade* hebben wij geen genoeg ... dit zijn bedriegelijke Weegschalen en Toetsstenen ... dit is een gruwelijke ketterij".

Comrie liet de weerlegging van dit geschrift aan één van zijn gemeenteleden over, die een brochure schreef: *Bedenkingen over de Rechtvaardigmakinge des Zondaars* (Amst. 1755), waarin hij o.a. de mening uitsprak, dat Ds. Johannes Groenewegen de inzichten van zijn broer niet deelde.

Ds. Joh. Groenewegen ontkende dit in een vrij heftig *Advertissement*, in de Boekzaal, Jaarg. 1756b, blz. 99-101.

Behalve het voorgaande zijn er nog enige theologische werkjes van Groenewegen, nl.

- *Samenspraaken der Hemelingen, aangaande hunne Reyzen na het Hemelsche Kanaän*; waarvan slechts het 1ste tot 30 stukje in 1753 te Gorinchem het licht zagen. Daarvan handelt B. de Moor in het Voorbericht vóór zijn Leerredenen over 1 Cor. 2. Jacob werd hierover weer gecensureerd in 1755, omdat het geen Kerkelijke goedkeuring had gekregen.
- *Over de rangschikking van het Geloof* ('s Hage 1755).
- *Leergierige en onderwijsvragende brief aan Theologische Hoogleraaren te Utrecht wegens de inhoud van: Historisch verhaal ... van David Brainert*; ('s Hage 1756).
- *De heerlijke Kerkstaat die verwacht word in het laatste der dagen*; ('s Hage 1757).
- Bovendien heeft Jacob Groenewegen een zeer bekende verzenbundel gegeven, nl. 1ste deel van het liedboek, dat door zijn broer vervaardigd is en tot titel ***De lofzangen Israëls***, waaronder de Heere woont. Heeft Jacob het eerste deel uitgegeven, omdat zijn broeder dit werk "te gering bezag", en zelf zes liederen ingevoegd, het tweede deel is geheel door hem samengesteld en verscheen met titel: *De lofzangen Israëls, zijnde een nieuw geestelijk gezangboek* ('s Hage 2e dr., vermeerderd met vier gezangen, Gorinch. 1760). Later zijn beide delen dikwijls herdrukt.

Mogelijk is Jacob molenmaker geweest: zijn verblijf te Oudshoorn valt samen met de droogmaking van *den grooten Vierambachtspolder* aldaar, en te Werkendam, waar hij later woonde, verkreeg een Jacob Groenewegen in 1761 octrooi *tot het maken van een waterwerktuig van voordeeliger werking dan de gewone scheprad-molens*. Is dit inderdaad één en dezelfde persoon geweest, dan deed hij het licht zien:

- *Twee verhandelingen over een nieuwe Watermachine* (Gor. 1762).
- *Verhandeling van de verbeterde geotrooieerde Tregtermoolen* ('s Grav. 1763).

Na die tijd zijn er geen publicaties van Jacob meer bekend. Hij overleed 1780.

Jacob Groenewegen heeft ook strijd geleverd met ds. Theodorus van der Groe, de bekende predikant van Kralingen, waar hij in 1740 zijn intrede deed. Tevoren stond hij te Rijnsaterswoude. Van der Groe werd rond 1735/36 krachtdadig bekeerd. Hij was toen reeds predikant. In de pastorie woonde ook zijn – gescheiden – zuster Eva. Deze was een voorbeeld in Godsvrucht. Haar bekering, werkzaamheden en profetisch licht is door haarzelf beschreven.

Eva kende Jacob heel goed. Zij was echter niet verenigd met zijn geestelijk leven. Blz. 207-213; 230-243. Zie onderstaande Brieven: ... *Nevens enige brieven van Jacob Groenewegen; Adriaan van der Willigen en Th. Van der Groe; enz.*

Jacob was een goede vriend van Van der Groe geweest, maar door verschil van inzicht over de werkzaamheid des geloofs kwam het tot grote onenigheid en grove beschuldiging door Jacob. Toen Van der Groe in Rijsaterwoude stond, schreef Van der Groe dat Jacob "een langen tijd op de familairste, vriendelijkste en vertrouwelijkste wijze" met hem had omgegaan. Zie onderstaande Brieven blz. 233.

De correspondentie hierover verliep eerst via Adriaan van der Willigen, koopman te Rotterdam. Deze is later gepubliceerd in het boek: *Beschrijving van het oprecht en zielzaligend geloof; door Th. Van der Groe, in leven predikant te Kralingen. Nevens enige brieven van Jacob Groenewegen; Adriaan van der Willigen en Th. Van der Groe; waarin deze stof breder behandeld en dan de twee laatsten tegen den eersten wederlegd wordt. Dit wordt uitgegeven volgens het echt eigenhandig handschrift van Th. Van der Groe, in het jaar 1741. Afkomstig van een zijner geliefde vrienden te Rotterdam, zonder de minste verandering. Z.j. R. C. Hoge - Rotterdam.*

Zie voor meerder informatie hierover: *De rechtvaardiging door het geloof*, door Th. Van der Groe; met een naschrift van J. A. de Ruiters; De Vuurtoren, Urk, 1978.

De verwijdering tussen hen werd groter toen Van der Groe zich zeer negatief uitliet over de opwekking te Nijkerk, Werkendam en andere delen van het land.

Van der Groe volgde hierin de Erskines, die hun grote twijfels hadden over de echtheid van de bekeringen in Cambuslang. Van der Groe schreef voorredes in de bundels predikaties - zgn. *de Schatkamer*, - de vertaling van de meeste preken van de Erskines.

Van der Groe schreef zijn *Toetssteen der ware en der valse genade*, die in twee delen in 1752/53 van de pers kwam. In zijn inleiding zinspeelt hij kennelijk op het gebeurde in Nijkerk.

Hij spreekt van: "de bedorven enthousiasterij" een gruwelgeest, "die nu zo schrikkelijk onder ons is doorgebroken, als nimmermeer te voren gehoord of gezien is."

"Wat is dat wild en woest ravot, die stuiptrekking en vreselijke godsdienstverstoring en beroering, in zo veel plaatsen en gemeenten van ons land, voor het meestendeel toch anders dan een heilloos werk van de Satan en een schrikkelijk oordeel des Heeren om onze lauwe en afvallige Gereformeerde kerk te straffen ..."

"Onze geringe ondervinding heeft ons, helaas! in deze rechtmatige vrees ook niet weinig steeds bevestigd. Wij hebben van tijd tot tijd, zo het ons voorkomt niet dan al te veel met een innerlijk leedwezen bespeurd, hoe zeer sommigen het Christendom (hetwelk men Godzalig, geestelijk en bevindelijk heet), nu men met loze kalk hebben beginnen te pleisteren, en hoe licht men de fundamenten daarvan neerlegt, en hoe ras men allerlei soort van bewegingen in de gemoederen of consciënties van de mensen thans gewoon is op te nemen voor heilige en zaligmakende bewegingen van Gods Geest, zonder nog een behoorlijk gebruik te maken van de rechte Toetssteen der Goddelijke waarheid zo van de Wet als van het Evangelie.

Ja, wij zijn bij onszelf ook al te zeer beducht, dan dat wij het zouden kunnen of mogen verbergen, dat al die vreemde en ongewone *beroeringswijze*, door welke sommigen van onze gemeenten thans zo bijzonder bekend zijn geworden, dat voordeel aan de

Godzaligheid en aan de opbouw van het waarachtige Christendom mogelijk geenszins doen zullen, hetwelk velen daarvan toch willen hopen en verwachten. Ach! indien wij maar alleen aandachtig mogen letten op de wegen des Heiligdoms, dan schijnt het ons immers veeleer toe, dat dit luidruchtig *beroeringswerk* al veel te wild, te onzuiver en te redeloos doorgaans zo gelopen heeft en nog blijft lopen, dan dat men en gegronde hoop mocht opvatten, dat door middel daarvan een aanmerkelijk aantal oprechte Christen gelovigen binnen de muren van Nederlands Sion waarlijk zou geboren worden, welke nog een heilig zaad mocht zijn, tot steunsel van een zinkende Gereformeerde Kerk. En gave de ontfermende God, dat wij, die wel gaarne dwaas voor Hem zouden begeren gemaakt te worden, hier toch maar zelfs geen al te ware voorzeggings nu mochten doen!

Nochtans zijn het ook de heilige gronden van de aard der Christenliefde, en van een oprechte zucht voor Sions voorspoed en behoudenis, waaruit wij wel hartelijk zouden willen hopen en vertrouwen, dat de genadige rechterhand des Heeren, midden in de felle slagen van zulke sterke dorsingen, (welke soms wel eens droeve aankondigingen konden behelzen, dat het met onze vervuilde dorsvloer nu reeds op het einde loopt, en dat de hemelse Landman die welhaast zal komen doorzuiveren), ook *nog enig goed koren*, door de wind zich van het kaf zal afscheiden, als een gering overblijfsel naar de verkiezing Zijner genade; en dat Hij hetzelfde bijtijds in Zijn schuren zal vergaderen, tegen de dag dat hij het kaf met onuitblusselijk vuur zal verbranden. Immers daarheen zijn onze smekingen in het openbaar en in het verborgen gericht geweest, waarin de Heere ons toch ook heeft willen leren, wat een bekommerlijke zin dat droevig woord van de Profeet in zich heeft: *Gij hebt U met een wolk bedekt, zodat er geen gebed doorkwam*, Klaagl. 3:44.

Ds. Johannes Groenewegen heeft vanuit Werkendam samen met zijn broer Jacob Groenewegen veel invloed gehad in de Alblasserwaard, door preken, liederen en gezelschappen. Deze gezelschappen van vromen zijn ook toegenomen tijdens de opwekking onder de inwoners van verscheiden dorpen in de Alblasserwaard in 1750 tot 1752.

Ds. Groenewegen reageerde heel anders dan zijn collega uit Kralingen. Hij schrijft over Werkendam over jaar 1752: "Zo heeft God op een ontzaglijke wijze Zijn hand gelegd aan het volk in de Alblasserwaard, gelijk reeds wereldkundig is".

Het was vooral begonnen in de scholen. Allereerst dus onder de kinderen, en het ging over op een groot deel van het volk, zodat gehele dorpen van aanzien veranderden. Nadien hebben verscheiden dorpen in de Alblasserwaard een bevolking gekregen met een christelijke levensbeschouwing.

Soortgelijke gebeurtenissen speelden zich af in Molenaarsgraaf, Bleskensgraaf, Hardinxveld, Papendrecht, Giessendam en Streefkerk.

Iemand die een kerkdienst in het voorjaar 1752 in Papendrecht meemaakte, vertelde daarvan: "De leraar vervolgens op de stoel geklommen zijnde en 't gebed aangevangen hebbende, begon een meisje van 12 of 13 jaren te knorren en te woelen, terwijl men anderen hoorde wenen en snikken".

Over de gang van zaken in Streefkerk worden we ingelicht door een brief, die ds. Johannes Oosterling aldaar op 2 mei 1752 schreef aan de ambachtsheer van Streefkerk. Daar was het onder de kerkdienst op 2^e Paasdag, dat een jonge vrouw

onder veel lichaamsdraaiingen uitriep dat de satan haar zo plaagde. Uit de kerk gaande schreeuwde zij; "*Gaat van mij, satan*", "*Heere Jezus kom bij mij*". De dominee liet daarop een psalmvers zingen en nam de jonge vrouw mee naar de pastorie. Maar een 80-tal personen liep eveneens de kerk uit en volgden hen in de pastorie. Hij heeft daar verder met haar gesproken en tezamen met de andere aanwezigen gebeden.

In zijn brief zegt hij verder: "En ik ging in Gods vreze, doch enigszins ontsteld weer naar de kerk en volbracht met God mijn dienst, en daar ik nu Zijnen naam voor dank zeg, en gelijk ik naderhand verstaan heb, niet zonder stichting en vrucht".

De kerkhistoricus, prof. W. Mol, schreef in 1859:

"Merkwaardig is het, dat niemand der velen, die door die gevoelsziekte aangestoken werden, hoe hartstochtelijk en verslagen zij ook waren, tot 'n uiterste wanhoop verviel. Later kwam er allengs kalmte in de gemoederen en hij zegt: "Velen der ontroerende namen de beloften des Evangelies dankbaar aan en gaven onloochenbare bewijzen van een waarachtige bekering. Maar de meesten, zegt hij, vergaten spoedig alles weer."

VOORREDEN van Jacob Groenewegen

Tot de Godvruchtige lezer.

WIJ hebben in des Heeren mogendheid, ons weer aangegord om te verdedigen, een bij de wereld gehate, gesmade en verachte zaak, die wij geloven de zake Gods te zijn. Elk zal mij toestaan dat op die veronderstelling mijn doen niet kan gewraakt worden; indien het de zake Gods is, zo moet ze beleden en verdedigd worden; inzonderheid als ze zo gesmaad wordt. God slaat met Nederlands Kerk, een hoge en diepe weg in, ja wat zeg ik, met Nederlands Kerk? Het is in de Kerke Gods, op alle plaatsen, en in alle landen, daar God werkt, alzo gesteld; dat God veel mensen onder de bewerking van Zijn Geest zulke lichaamsaandoening van de dingen doet ondergaan; dit is in **Amerika, in Schotland**, en in veel andere Landen alzo geweest onlangs; daar werd het voor het Werk Gods gehouden. En is dat niet bekend, dat de Presbyteriaanse Kerk van Schotland, de zuiverste Kerk van de wereld is, wiens leraars in 't algemeen geen dwaasheden voor Gods werk zullen aanzien en aannemen.

O, wat bezondigen zich sommigen op deze wijze! Ik denk wel eens om Hand. 13;41. *Ziet gij verachters en verwondert u en verdwijnt; want Ik werke een werk in ulieder dagen, een werk het welk gij niet en zult geloven, zo het u iemand verhaalt.*

Verachters van het bevindelijke werk van Gods Geest, tot bekering en Wedergeboorte, zijn leden van **Nederlands Gereformeerde Kerk**; nu spreekt God als 't ware: *gij hebt zo lang Mijn werk veracht en nu zal Ik in uw dagen zo wonderlijk werken, dat gij het nog veel minder zult begrijpen en geloven; opdat gij de maten uwer zonden zult volmaken en Ik mij in Mijn toorn en rechtvaardigheid, op het vreselijkste aan en in u verheerlijken.*

Want toch velen bezondigen zich op een vreselijke wijze. Maar hieronder breng ik niet alle voorzorg die gebruikt wordt, tegen het moedwillig aanrichten van zulke beroering in de Godsdienst. Als ik dat krachtdadig beletten van die lichaamsaandoening, en het willen dreigen en straffen van die onnozele, die dat zonder haar toedoen krijgen, in mijn Werk voorstel, als de uiterste graad van boosheid, daar het mensdom toe zou kunnen komen, overtreffende de vervolging van 't Pausdom; zo wil ik daardoor niet verstaan hebben, die voorzorg die men zo hier en daar gebruikt, om te beletten dat het niet aangericht en verwekt wordt in de Godsdienst, gelijk gevreesd wordt dat misschien mocht gebeuren.

Zo verkeerd vat het onkundige volk, dat Plakkaat op, dat **de Edele Achtbare Magistraat van Dordrecht** heeft laten aflezen; het welk duidelijk ingericht is, niet tegen die het onnozel krijgen, maar tegen die het verwekken en ondernemen en handhaven.

Zulk verkeerd verklaren van de Wetten van onze dierbare Overheden, zijn schadelijk, en zou oproeren kunnen verwekken. Want op die veronderstelling spreekt men aldus: *wie durft nu te Dort zijn Vrouw en Kinderen laten in de Kerk gaan, of ook, wie is zelf veilig?* Men zegt: *het slaat over van de een tot de andere; wel als het eens niettegenstaande alle voorzorg, echter verscheidene gebeurde, en mijn kinderen kregen het dan ook, en zal ik daarvoor gestraft worden?* Dan zal de Kerk als een woestijn worden, daar geen mensen wonen.

Dit is een vreselijke verklaring van dat Plakkaat; zo een Plakkaat zou geen Nero, noch Domitiaan gegeven hebben. Hoe kunnen mensen zo onkundig zijn, en zo kwaad denkende van hun Overheden? Zou men mensen straffen om hetgeen dat hen lijdelijk

overkomt? Op de Preekstoel past inzonderheid deftigheid; maar al kreeg de Predikant een toeval op die plaats, en al gedroeg hij zich dan dwaas en wild, hij zal niet gestraft worden, tenzij men zag dat hij het moedwillig deed, zo zullen onze Christen Overheden - dewelke betuigen, niet anders te beogen als de Ere Gods, en voorstand van de Godsdienst, geen mensen straffen, om het ondergaan van een toeval, dat zij niet moedwillig veroorzaken.

Als eens vele manschappen in de strijd of op de Zee gebleven was, en men las een Plakkaat af, eer men bekend maakte wiens Man, Broer of Vader dat al gebleven was, dat al die door ontsteltenis van zijnzelve¹ raakte, gestraft zou worden; zo onbetamelijk zou het zijn, en nog erger, de ontsteltenis over de zonden te straffen. Maar dat is ook de inhoud van 't Plakkaat niet maar een kwade verklaring.

Het is een hemels wijd verschil, of mensen zonder hun toedoen een toeval krijgen, van wat natuur of aard dat het ook is, dan of zij het moedwillig verwekken, ondernemen en handhaven. Ik verwacht van die wijze Burgerheren, dat zij hun billijke wetten tegen de laatste, niet tegen de eerste zullen laten werken.

Het is gewis een hoge weg Gods, daar God Zijn einde mee voor heeft, dat het ondervinden van de werking des Geestes, tot overtuiging (het zij algemeen of zaligmakende) en tot bekering en zaliging van zondaren, en de aandoening die zij daarvan in hun ziel hebben, dat die zulke invloeden op hun lichamen heeft.

Wij treden niet in hetgeen God voor Zichzelve heeft behouden, of wij willen niet profeteren, meer als de duidelijke taal der Bijbelprofetie is; maar wij wensten, gelijk de werking des Geestes als een gedreven wind op de Pinksterdag de beginselen waren van de Kerk des nieuwen Testaments, dat deze zeldzame werking Gods, het begin mocht zijn van *de heerlijke Kerkstaat*; dewijl toch in onze dagen meer van het werk Gods onder de mensen vernomen is als tevoren; en volgens de schriften der Profeten, is de tijd nabij, dat God zijn Kerk zal heerlijk maken, en Zijns Zoons Rijk uitbreiden onder alle volken. Er zijn toch grote dingen beloofd aan de laatste dagen. *Na twee duizend en drie honderd avonden en morgens zou het heiligdom gerechtvaardigd worden*, Dan. 8; 14.

Wij geloven dat God in onze dagen een groot werk doet, in vergelijking van de vorige tijden, waarin de bekering der mensen een zeldzame zaak was, daar de getrouwe leraars over klaagden dat weinig gebeurde. Is het niet wat groots? Gemeenten daar al het volk zo goddeloos en onwetend en zorgeloos was als het Pausdom, daar is nu een zeer algemene overtuiging van zonden, dat volk werpt zich als doodschuldig voor God neer, dat buigt in 't verborgen zijn knieën voor God, dat tevoren paaps was bij haar, dat loopt met drift naar al de genademiddelen, en naar de bijeenkomsten van de Godzalige, om te horen van de Heere Jezus en van de weg naar de Hemel. In sommige zijn blijken, of dat zij de Heere recht zoeken, of ook dat zij Hem gevonden hebben. Is dat geen werk daar God eer van moet hebben? Moet Hij over het werk Zijner handen niet verheerlijkt worden?

Gij Joden, zo Jezus de ware Messias niet is, hoe komen de heidenen, door de prediking van Zijn Naam, van het goddeloos heidendom tot de God van Israël bekeerd? Hebt gij dat met uw wetten kunnen doen?

Gij vijanden van dat werk, en die er zo laag van denkt, indien dit geen Goddelijk werk

¹ p.s. Dikwijls wordt in dit boek gesproken over: *van zichzelf*; *van henzelven*, etc. De bedoeling van de schrijver is, van zichzelf geraken; of, flauwvallen; buiten kennis raken.

is, hoe komt het dat zoveel goddelozen van de wereld en de zonde los gemaakt worden en met zulk een lust ingenomen tot de Godsdienst, en liefde tot Christus en Zijn volk?

Die leraars die zo tegen dit werk zijn en tegen de bevinding van de zogenaamde *fijnen*, kunnen die met hun prediken de mensen wel zo afrukken van wereld en zonden, en tot de dienst van God overbrengen?

Daar men met waken tegen dit werk de Kerken, inzonderheid in de week ledig maakt zodat het preken is *als een stem des roepende in de woestijn* daar geen mensen zijn. O, de grote Koning Jezus zal Zijn uitverkorenen wel invoeren in Zijn gemeenschap, het zal wel wèl gaan. Jeruzalem zal een lastige steen zijn, voor allen die er zich mede beladen.

God zal Zijn werk wel kronen! sta maar volk van God, in 's Heeren mogendheid. Jezus is Koning; en zo lang die Koning blijft, zie ik geen reden van vrees.

Wordt gij verdrietig omdat u ziet dat zelfs sommige Vromen, die pilaren geweest hadden, nu zo verkeerd en ongelovig met hun hart staan; ... hierover mag gij u wel eens bedroeven, ja dat is smartelijk. Maar staroogt daar niet teveel op, ziet op de bewijzen die gij hebt voor uw gemoed, voor de Goddelijkheid van het werk in onze dagen, en rust in Gods weg; bidt voor die Godzaligen, dat God hun de ogen wil openen, en zij het werk Gods mogen zien, opdat de grauwigheid niet over hen verspreide eer zij het merken.

Gods volk moest nu in deze dagen als een enig man voor de zaak Gods staan en strijden. De onbekeerde wereld, het uitwendig naam Christendom, de onbegenadige letterkundige, die kunnen niet anders als vijandig tegen dit werk aanlopen, inzonderheid nu zij zo een steen hebben om mede te werpen, in de lichaams beroering die een vreemd toeval zijn.

Maar de zaak is dit, als dat zo moet wezen, dat men zo moet overtuigd worden over zonden, rouwklagen en kermen, zo voor zichzelf weten hoe men deel aan Jezus kreeg, ten minsten, of men deel aan Hem heeft, dat men in zijn verborgen plaatsen alleen, en dikwijls met andere samen zijn knieën buigen moet, dat is immers paaps, hebben dat de Heiligen gedaan, David en Daniël en Christus en de Apostelen? Neen in dat alles heeft men geen zin. *Als dat zo moet wezen, dan ben ik zeker nog onbekeerd*, zegt hun consciëntie; en God weet hoe het in de huizen van velen gaat, met dat bidwerk.

Ziedaar, daar komt de tegenloop van voort; dit is ondragelijk, omdat het licht vliegt in de consciëntie, en daar zijn zere ogen die dat licht niet kunnen dragen.

Deze verhalen en verdediging van het werk Gods, wensen wij dat mag verstrekken tot ere Gods, en tot overwinning van wederhorigen, en tot troost en bevestiging van Gods ware volk, en dan bereik ik mijn einde.

Jacob Groenewegen

**bekering van zondaren, zoals het gebeurd is te
Werkendam en op veel andere plaatsen.**

1. DE goedertieren en genaderijke God, heeft eindelijk ons weer bezocht, met Zijn Geestes Werking, tot krachtdadige overtuiging van verscheiden geruste Zondaren, en tot veler overreding en beroering; en ook tot sommiger zalige overbrenging in de gemeenschap met de algenoegzame en beminnelijke Jezus.

Hier van wilde ik eens een waarachtig Verhaal doen opdat niemand door de losse vertelling der mensen misleid zou worden, en opdat de Heere Eer van Zijn werk zou krijgen.

2. Het is aan de wereld bekend, dat God **vóór 6 jaar**, onze gemeente bezocht, met zulk ene genadige bedeling Zijns Geestes, hoe trouwloos veel van die ontwaakten, de Heere weer verlaten hebben. God is nochtans zo lankmoedig en genadig, om nog eens ons te bezoeken met Zijn Geest, tot overtuiging van velen. De wijze hoe het nu begonnen is, kan ieder doen zien, dat het Gods Werk is, terwijl er geen bijzonder middel toe heeft gediend, als het eigen middel dat zij al haar leven gehoord hadden, en tevoren nooit invloeden op de meeste hun harten gehad hadden.

3. Zondagavond de **3 September 1751**, zouden wij naar ons gewoon gezelschap gaan, daar wij enige uren doorbrachten met bidden, zingen, en spreken van de Heere Jezus, en wat Hij aan onze ziel doet.

Wij hoorden dat op die plaats zich bevonden acht of tien jonge kinderen van 12 tot 16 jaren, die wij niet dachten dat uit een goed beginsel kwamen, en die wij daar vandaan lieten brengen door de Vrouw van 't huis. Waarop de kinderen begonnen te schreien en te roepen: *moeten wij ook niet bekeerd zijn.*

Toen ons dat bericht werd, zeiden wij, *dan moeten wij anders handelen, Jezus wil ook kinderen hebben.* Toen gingen wij naar die kinderen toe, dewelke in plaats van weg te gaan, bezijden het huis stonden te schreien, immers zeer bedrukt. Ik zeide: *kom kinderen kom weer in huis.* In ons eerste bidden dat wij daar deden, gaf God iets meer dan Zijn gewone Geest, om voor diep jonge schapen te bidden, 't welk zij horende haar indrukken vermeerderden, doch met bedaardheid. Wij spraken haar eens aan; zij klaagden over hun onbekeerde staat met tranen en geweent.

4. Des anderen daags des avonds, kwam er zonder mijn verwachting wel tien of elf aan mijn huis, die ik bijna geen van alle kende en ik wist niet dat de meeste ooit in mijn huis geweest hadden. Ik vroeg die kinderen naar hun namen, en wiens kinderen dat zij waren. Ik ging wat met hen spreken, van hetgeen hen nodig was; en daar begonnen enige hartstochten van schreien gaande te worden.

Ik zat ondertussen aan mijn tafel te eten, en de Heere dankende, zo bracht ik ook die kinderen nog voor de Heere, onder welke zij onder zulke heftige aandoening kwamen, dat ik niet meer kon bidden; dit kwam mij wonderlijk onverwacht voor, ik had met geen ongewone ernst met hen gesproken, of enigszins hen hard aangesproken, of in mijn bidden iets gehad dat op hen hartstochten zeer zou werken, ook waren de meeste van die, of immers verscheiden kinderen van Godzalige ouders, die het gewoon waren te horen, en nochtans altijd zorgeloos geleefd hadden. Dat geweent van die kinderen en dat rouwklagen over hun onbekeerde staat, werd zo sterk, en zo heftig, dat ik ten

enenmale verwondert stond, en liet mijn **Broeder de leraar** halen, dewelke geen vreemdeling in Jeruzalem zijnde, zeide, uit vorige bevinding wel te weten wat naam hij dat geven moest, hoewel onzeker wat gevolgen het in die kinderen zou hebben. Die kinderen maakte die avond zulk een rouwklacht als mensen die verstand van kermen hebben. Het was diep in de nacht eer wij met belofte dat Dominee eens voor hen bidden zou, hen konden tot bedaren brengen; 't welk toch geschiedde, waarop wij die schapen naar huis zonden; dit alles was nog zonder lichaamstoevallen.

5. Des anderen daags 's avonds hadden wij een 'Oefening', daar een zeer vermeerderde toeloop van Volk was, doch thuis komende vond ik mijn huis vervuld met een grote hoop mensen, doch meest kinderen van elf tot zeventien jaren, dewelke (in de Oefening hun hartstochten bedwongen hebbende) nu eindelijk op een extra-ordinaire wijze uitbarsten in zo groot gewezen en gekerm over hun onbekeerde staat, en dat zij zoveel zonden hadden, dat er voor hen geen hoop was om bekeerd te worden, dat zij Jezus moesten hebben, en wat dies meer is. Dat kermen en rouwklagen en bidden van die jonge schapen, is wonderlijk om te horen en te zien. Die geen veertien jaren zijn beklagen hun verloren tijd alsof zij vijftig jaren waren, en meenden dat niemand zo een zondaar is als zij.

Dat roepen en schreien: *och! wat zal ik doen om zalig te worden, ik moet bekeerd zijn, ik moet Jezus hebben, in zijn bloed gewassen worden, of ik ga eeuwig verloren. Och! wat zal dat naar wezen eeuwig verloren, en dat heb ik verdiend, ik ben dat waardig, och! wat heb ik mijn ouders smart aangedaan* (want veel hebben Godzalige ouders 't zij vader of moeder) *wat hebben zij mij vermaand, wat heb ik gezondigd, mijn zonden zijn te groot, Jezus zal mij niet willen zalig maken, en och! wat heb ik een stenen hart. O God wat ben ik rampzalig, o Heere Jezus, zoudt Gij zo een zondaar willen aannemen; hier leg ik mijn arme ziel voor Uw voeten neer, o ontfermende Jezus; is Uw Naam niet Ontfermer? Ja! ontfermt U over mij arme zondaar.* Dit getal is merkelyk groot die zo bidden en kermen.

6. De grootheid van 't getal en dat zoveel die nog jong zijn 14, 15, 16, en 17 jaren enz. en de bijzondere drift en begeerten, om gedurig van Jezus te horen, en de heftige aandoening van sommige, zelf tot lichaamsberoering, is oorzaak dat men enige tijd, niet zo gereguleerd heeft kunnen te werk gaan, gelijk als 't betaamt. Want als men ergens in een huis een gezelschap verzoekt tegen de avond, om samen wat te spreken, zingen en bidden, dan word dat gezelschap wel meer als honderd sterk, soms daar enige tijd geweest hebbende, soms niet lang, zo raken de hartstochten, en benauwdheden en begeerten, van deze en gene gaande, en dat veeltijds wel zo sterk, dat zij sommige geheel buiten alle bewustheid raken. Dit is zo te verstaan; niet dat van zichzelf zijn, hetwelk de beweging in 't menselijk lichaam doet stil staan, maar contrarie; meest zal de beweging van bloed en pols sterk zijn, veeltijds een blozende kleur, ademhalen natuurlijk; alleen de bewustheid van de omstandigheden van plaats en mensen en tijd, en het gezicht, gehoor en gevoel is weg, inwendige kennis blijft, die klaar blijkt uit hetgeen zij op het ogenblik zeggen, als zij tot bewustheid uitwendig, komen, en ook uit de aandoening trekking van 't gezicht, beweging der handen, in die tijd dat zij buiten uitwendige bewustheid zijn. Dit is in sommige wel eens een uur of twee achtereen, en wat middelen men aanwend, die hebben weinig effect, azijn of dergelijke dingen; soms bij tussentijden present, dan vallen zij zonder dat zij reflecteren, dat zij bij mensen zijn, aan 't bidden en worstelen en vluchten en roepen tot Jezus, soms op zulk een hartbrekende wijze, dat men met de pen dat niet uitbeelden kan. Waarin zij dan zich zo verdoemelyk schuldig voor de Heere

neerwerpen en pleiten op genade en het bloed van Gods Zoon. Als ik nader dat bidden zou beschrijven, had ik niet anders te doen als te melden hetgeen ik van 't volk te Nieuwkerk, (**Nijkerk**) aan de wereld heb medegeedeeld; want het is een en het zelve Werk, dezelve Geest, hetzelfde leven, schoon de lichaamsaandoening gans anders zijn.

7. Dat nu overtuigde volk, hebben een extra-ordinaire begeerte om dagelijks t' samen te vergaderen, en van de leraar of vrome aangesproken te worden; want omdat het meest jong volk is, zo hebben zij wat veel tijd, en hun ouders geven ze nu voor enige tijd veel toe; wij doen al wat wij kunnen om een middel in Gods hand te zijn, om het werk in die overtuigde voort te zetten, en ze spijs te geven naardat hun honger groot is, en God laat onze poging niet vruchteloos. Zulke jonge kinderen zijn voor de aanspraken in gezelschappen vatbaarder als voor de predikatie wegens hun onkunde, en de leraar geeft God de genade van niet jaloers te zijn, als er maar mensen bekeerd worden, terwijl zijn werk ook zeer gezegend wordt. Wij handelen er dus mede tot nog toe, wij hadden ordinair die eerste weken bijna alle avonden een plaats gesteld daar ieder die begerig is bijeen komt, daar de Predikant veel bij komt, daar brengt men de tijd door met spreken in 't algemeen, of tot bepaalde personen van hun ellende en van de Heere Jezus, naar elks toestand en na de omstandigheid toelaat, en met zingen van geestelijke Liederen of Psalmen, en met bidden, waarin soms gehele huizen vol, zich op hun knieën en aangezichten voor de eeuwige God neerwerpen. Nu gebeurt het veel dat er veel onder zijn, die zo sterk worden aangedaan, het zij in waarheid of door enkele vrees voor de hel, of in navolging van andere, dat zij bidden en roepen en wenen, evenals of zij in eenzaamheid waren. Dit heeft soms een groot getal zo ontzaglijk gedaan, dat men bijna geen gehoor aan elkander kon geven, hoe hart men riep. Als men dat volk dan tot stilte kon krijgen, ging men dan weer eens bidden, dit werk hebben wij door ondervinding gezien, dat veel invloed op andere heeft, die daar door tot indrukken komen van hun onbekeerde staat. Veel en ook die in waarheid bekeerd worden, betuigen in die gezelschappen allereerst geraakt te zijn, waar door zij van die tijd of aan oor en hart voor 't woord open zetten.

8. Nu zijn er ook enige geweest, die niet door benauwdheid maar door gevoel van liefde tot, en begeerten naar Jezus, zo sterk vaarden aangedaan, dat zij geheel van zichzelf geraakten, gelijk wij dat boven beschreven hebben, doch ook dan met weinig lichaams benauwdheden en bij tussentijden, kwamen zij dan weer bij zichzelf, en drukte zich met spreken en bidden, in de aller uitgezochte en sterkste spreekwijze uit, over de liefde en begeerten die zij omtrent Jezus gevoelden; en de pleitredenen die zij bij Jezus aanwenden, die waren eigenaardig, legden zich als doemwaardige neer voor Zijn bloedverdiensten, en dat zonder enige gedachten, dat het zoveel mensen hoorden en zagen, daar zij van achteren wel verlegen mede zijn; maar op die tijd was hun begeerte naar Jezus zo geweldig sterk, dat zij om geen mensen dachten, de begeerte die zij vertonen, om Jezus te krijgen, en in Zijn bloed met God verzoend te worden, kan ik met geen woorden aan de lezer uitbeelden; dat bitter schreien om de dierbare Jezus! Dat roepen: *Heer' wat zult Gij mij doch geven, geeft mij Jezus, of ik sterf*; sommige in een tijd dat zij, door het gezicht van hun zonden en onwaardigheid en duisterheid en verberging van Jezus, vreesden Hem nooit te vinden, klaagden over die vrees van eeuwig Jezus te missen, zo hartbrekende, dat een versteend hart moest breken; en dan werd sommige hun liefde tot de Godzalige die bij hen waren zo geweldig gaande, dat de gedachte, van eeuwig van dat volk gescheiden te zijn, hun tormenteerden, en hun in jammerklachten deed uitbarsten; en o wat benauwdheid ontstaat er uit dat gevoel, dat de banden der zonden zo vast zaten,

dat zij hun hart niet recht konden los krijgen, of om recht met een verbroken hart te komen.

9. De vijfde week moest men nog zeggen, geen dag gaat er door of daar ontdekken nieuwe voorwerpen, waar van bekend wordt, dat ze ongerust zijn, of daar het werk verder toeneemt, en de overtuiging dieper indringt. Die bittere en hartbrekende jammerklacht, die ik gisteren nog van twee hoorde, die nog maar 14 á 15 jaar zijn, over het missen van God en Christus, die ware hartbrekende om aan te horen, en rechtvaardig zij zagen zo levendig God te missen, en verdoemelijk te zijn voor God. De leraar bevond in de huisbezoeking, waarin hij altijd nauwkeurig onderzoek doet, naar de inwendige staat der mensen, dat het getal van bekommerde zeer groot is, en niet te bepalen.

Geen een dag gaat er door, of wij zien en horen nieuwe blijken van Gods genade wonderen, bij aanvang of bij voortgang; voorbeelden van grote diep vervreemde en godloze Zondaren worden in 't hart gegrepen, die even tevoren boosaardig geweest waren. Van degenen die tevoren zoekende waren, zijn er enige (zo als in 't algemeen geloofd word) gered; en soms heeft God in deze dagen aan Zijn volk grote dingen, en zalige uitlating Gods doen ondervinden; God doet hier wonderen, wij hebben nu, in die tijd alle dag niet anders gehoord, als kermen om de Heere Jezus; God is in 't midden. Een zeer groot getal roept over hun verloren staat, *en wat zal ik doen om zalig te worden*. Die eerst maar schenen uit algemeen overreding van de zaak, of als bijlopers bij middelen en bijeenkomsten te komen, beginnen sommige nu meer blijken te geven, dat de wonden in het hart komt.

10. Sommige zijn er die alle dagen of avonden tot nog toe een geruime tijd van enige uren, de ene dag meerder als de anderen, zijn in zulke sterke werkzaamheden, en gevoel van liefde en begeerten, waar van zij menigmaal uitroepen, dat het gevoel van liefde tot Jezus ondragelijk is; dat is te zeggen, dat hun lichaams krachten en geesten daar onder bezwijken, zodat ze soms met lichaams benauwdheden en trekking aangedaan worden; soms geheel buiten bewustheid, doch meestentijds hebben zij inwendige bewustheid, en gevoelige werkzaamheden; want zo ras als die zielsaandoening, die de oorzaak van die lichaamsaandoening is, wat eindigt (gelijk elk denk kan dat telkens gebeurd, want in niemand blijft dat gedurig in dezelve heftigheid) aanstonds eindigt en houdt op, de lichaamsaandoening, en zij kunnen naar hun huis gaan, hoewel soms wat zwak voor een tijd.

Als zij dan van aandoening overwonnen zijn geweest, en enige tijd, neemt wel eens een kwartier uur, en komen dan weer wat tot bewustheid en vermogen om te spreken, en als hun zielsaandoening nog levendig zijn, dan gaan zij aan 't bidden en worstelen, even alsof zij in eenzaamheid waren, en of zij al voornemens nemen, omdat te laten, op die tijden verliest de tegenwoordigheid der mensen alle invloed op hen harte, en zij weten er niet het minste van, als waren er veel leraren, of wat voor mensen ook tegenwoordig, daar men anders voor zoude enige vreze of schaamte en ontzag hebben, het heeft geen invloed op hun op die tijd; dat bidden gaat hoorbaar en soms met een sterke stem, is naar het oordeel van alle die het horen, het rechte komen tot Jezus, zij brengen zich als vloekwaardige voor Zijn voeten, en alle hun pleitreden zijn met de vrije genade bestaanbaar.

11. Dat duurt soms een of twee uren, of langer, bij tussentijd van zichzelf dan weer bidden, en dat is nu nog wat onderscheiden, soms wordt hun ziel van liefde tot Jezus

krank, en roepen wel eens dat Jezus geen meer liefde geweld in hun ziel wil uitlaten, want dat zij het niet dragen kunnen, en verzinnen de sterkste uitdrukking die er zijn, om uit te beelden wat schoonheid zij in Hem zien, en hoe Hij het enige voorwerp is van alle hare liefde en hoogachting; soms hebben zij die liefde zo gevoelig niet, maar nochtans hun begeerten naar Jezus, om met Hem verenigd, in Zijn bloed met God verzoend te worden, en aandeel aan Hem te krijgen, zijn zo geweldig sterk, als ik met woorden niet uitbeelden kan, gelijk hun woorden en klachten, tranen en ziel- en lichaamsaandoening vertonen. Soms schijnt hen toe, dat als Jezus Zich niet aan hen openbaart, en hun hart hen ontnemt, dat zij sterven zullen; zij willen hun hart aan Hem geven, en zij kunnen het niet doen. Zij doen het honderd maal, maar zeggen zij, zij voelen niet dat zij zich ten eigendom aan Jezus kwijt worden, met Hem verenigd en hun schuld kwijt raken.

12. soms als de liefde zo geweldig sterk in hun ziel plaats heeft, dan hebben zij soms met hun schuld zo niet gewerkt. Maar op veel tijden komen zij als doemschuldig en verwonderen zich over Gods genade, dat de Heere in zover Zich aan hen reeds ontdekt, en Zijn liefde uitstort in hun harten; dat is wel eens een pleitreden: *zoudt Gij mij zoveel liefde en begeerten gegeven hebben, als Gij mij niet wilde zaligen?* Maar dat zij die zulken onuitsprekelijke liefde Gods in hun ziel vinden uitgestort, vóór en aleer zij de vergeving van zonden geloven kunnen, zoveel weet of gevoel van de zonde niet hebben, als andere; dat zal elk die Gods weg kent wel bevatten.

13. Ook zijn er die roepen om Jezus, en zijn soms diep benauwd en weten nochtans niet omstandig te zeggen wat hun scheelt, als dat zij klagen over hun zonden in 't algemeen; niet een is er zo slecht als zij. *De banden leggen vast om hun ziel*, zeggen zij; zij voelen de banden van zonden en Satan. Van enkel benauwdheid kunnen zij allengskens overwonnen van zichzelf raken, en sterke trekking dan krijgen, en kunnen klagen, schreien, hartbrekende; doch *nu* verhalen wij hoe het de eerste tien of twaalf weken gesteld was met het werk, en met de lichaamsaandoening, het is naderhand weer merkkelijk met de uitwendige aandoening veranderd.

14. **Nu het een week tien à twaalf geduurd heeft**, kunnen wij weer meer bijzonderheden verhalen, van het werk Gods in 't midden onder ons. De Heere houdt Zijn werk nog in 't leven, wij kunnen totnogtoe niet zeggen dat er verminderen in 't werk, dat er over vier à zes weken meer hoop op was als nu; elk is even bang voor de wereld weer in te keren, of op een valse grond buiten Jezus neer te komen, zij betuigen liever in 't verderf gestoten te worden, als Gods Naam te onteren en hen schuld te verswaren, door een nieuwe inkering tot de wereld, dat zij liever zo lang als zij leven willen blijven treuren en wenen over hun zonden, en willen aanhoudend zoeken, al vonden zij niet, als de wereld weer ingaan, dat God rechtvaardig zou zijn, als Hij hun met al hun zoeken weg stoten, dat zij de dood op hun beste doen schrijven, schoon zij wel eens gelovig op het hart krijgen: *Ik heb nooit gezegd: zoekt Mij tevergeefs.*

15. Heerlijk is de weg Gods in 't ontdekken, en krachtdadig overtuigen, van een merkkelijk getal allergrootste godloze, die zonder alle kerkgaan als heidenen leefden in alle zonden, die ze als Sodom vrij uit spraken, noch God, noch Duivel noch Hel vreesden, noch Hemel begeerden, en die zo diep gewond en vernederd voor Gods troon liggen soms, in 't verborgen en in 't openbaar hun zonde beschreien, op een

hartbrekende wijze, en die zo diep vernederd zijn en zichzelf zo walgelijk schuldig en verdoemelijk zien, dat zij tevreden zouden zijn dat zij in die kwaliteit met hun namen genoemd werden; hoewel dat niet nodig is hoewel men nog aan de tijd moet overlaten wat gevolgen dat dát zal hebben. Het is aangenaam en hartbrekende te zien, dat oude, ten minste bejaarde, en in die zonde verouderde zondaren, met de allerdiepste vernedering, hun zonden en vorig leven betreuren en beschreien, en nu liever zoude sterven als weer in die zonden leven, en nu een schrik en afkeer van hun vorig gezelschap hebben; die tranen en gebeden die hier in een half jaar zijn uitgestort voor en om de Heere die zijn onuitdrukkelijk, God zij alleen de ere, en Hij bevestigte en achtervolge het werk. Men merkt duidelijk dat hoe onderscheiden hun gestalte zijn, de een dag of uur buiten de andere, dat zij er dagelijks werk bij hebben, en veel in 't verborgen bidden.

16. Het is ook aangenaam om te zien en te horen, dat jonge kinderen van negen tot zestien jaren, zo krachtdadig bewerkt worden; als men uit zulke jonge en nog niet volwassene hoort: dat neerwerpen van hun zondige ziel, voor de voeten van een rechtvaardig God, zeggende met bittere tranen en geweent: *ó God! al stiet Gij mij op staande voet in 't verderf, Gij zoudt rechtvaardig zijn, ik heb het duizendmaal verdiend, door erf- en dadelijke zonden; o, wat heb ik genade middelen versmaad en verwaarloosd, waarschouwingen in de wind geslagen! Och ik moet het bloed van Jezus hebben, of ik kan nooit zalig worden Och! had ik Jezus!* Of wat verder ontdekking van Jezus hebbende, dat roepen om Jezus, en dat geweld doen om het Koninkrijk in te nemen, dat roepen: *geef mij Jezus of ik sterf;* dat opzeggen van de dienst van Satan, wereld en zonden, dat overgeven aan Jezus voor eeuwig, dat worstelen om zich aan Jezus kwijt te worden, en om de kracht van Zijn bloed te voelen, tot verzoening; en al wat in een zoekende ziel kan omgaan.

17. Dat worstelt dan dikwijls in de tegenwoordigheid van mensen, en in een staat dat zij geen mens zien, of geen uitwendige kennis hebben; daar zijn er van wiens oprechtheid men in zo ver zeker is, en daar de waarheid van 't werk vrij klaar blijkt, die op een hartbrekende wijze en met de sterkste aandoening kunnen bidden en worstelen met Jezus, en die betuigen gans niet te weten van achteren, dat zij het overluid gedaan hebben, of dat in de plaats daar zij zich bevonden mensen waren, en op die tijd niet van hen zelve waren; op deze navolgende wijze gaat het bij sommige, (dat men na onderzoek nu nader in 't licht kan stellen als in 't eerste begin) zij raken of door hun afzonderlijke gebeden, of onder middelen en bijeenkomsten, doch meest door particulier spreken van Jezus, en dat op die wijze is, gelijk zij werken en ondervinden, dan raken zij met hun hart en gedachte zo diep en zo bepaald, dat alle gedachte van de zichtbare dingen, van de omstandigheid van tijd en plaats, geheel uit 't oog gaat en volmaakt ophoud, waardoor alle uitwendige zinnen stil staan, gezicht, gehoor en gevoel; zij konden het niet horen zoveel men merken kan, al maakten men het sterkste geluid, men kan nooit merken, dat het sterk roepen met hun namen, hen tot gehoor brengt, (doch sommige behouden gehoor) en in die tijd dat zij volkomen van alle uitwendige kennis ontbloot zijn, hebben zij werkzaamheid met bijzondere inwendige bewustheid, en bidden soms overluid wel eens een kwartier aan een, soms afgebroken en telkens weer als geheel buiten zichzelf, en dan weer beweging maken, en zo bidden, roepen en worstelen om Jezus.

18. Nu verhalen sommige die met de meeste bewustheid en oordeel werken, dat in die staat van volmaakte afwending van alle gedachte van het zichtbare, en stil staan van al

de uitwendige zintuigen, en volkomen inkering tot de onzienlijke en Goddelijke dingen, God en Christus en al dat gelukzalige, of wat het ook is daar zij mede werken, veeltijds met ongewoon veel meer klaarheid aan hun ziel vertegenwoordigd wordt, als ooit in een gewone staat, en dat dan de aandoening omtrent Jezus, zo van smart over 't gemis of begeerte en verlangen naar Zijn gemeenschap, zo onuitsprekelijk sterk worden, dat het met geen woorden is uit te beelden, en zeer ver overtreft alle aandoening, die zij ooit in een gewone staat present zijnde gevoelde.

Nu gaat de eerste drukking van de geest en inhouding van alle werking der zintuigen van zien, horen en gevoelen, eender alle beweging des lichaams, dan waren zij eerst dood stil, maar die klaarheid waar in, in die staat, de dingen zich aan de geest vertegenwoordigen, en die onuitdrukkelijke sterke zielsaandoening, werkt dan op het lichaam, en dat zeer different, naar de bijzondere gesteldheid der ziel, dat wij wat omstandiger vertonen zullen, als hebbende alles, meer als iemand nauwkeurig onderzocht.

Doch dit verhaal raakt nog bepaalt het **jaar 1751**, naderhand zijn de aandoeningen veel verandert.

19.

- Eerstelijk. Indien er veel benauwdheid en moedeloos en hopeloosheid aan 't hart ligt en wettisch gevoel van zonden, dan zal het sterke lichaams benauwdheid maken, die in de keel voornamelijk zijn werking heeft, en oorzaak is dat zij met geweld moeten vast gehouden worden voor enige tijd, in welke benauwdheid zij veeltijds onbewust zijn van de omstandigheden, doch soms contrarie.
- Ten tweede; indien de zielsaandoening voortvloeit uit een allergevoeligste liefde tot Jezus, gelijk soms op een geweldige wijze plaats heeft, soms voor die tijd in dat gevoel met hun zondes Schuld niet werkende, of met hun gemis, maar in de zoete liefde zich verlustigen, dan hebben zij weinig aandoening des lichaams, als is het als een zoete slaap; doch de allersterkste trap van liefde die soms sterk is als de dood, en zij krank van liefde zijn, verwekt wel eens vrij sterke hijging en beving.
- Ten derden, Of als Jezus noodzakelijkheid en gelukzalige algenoegzaamheid klaar voorkomen, en de begeerten de heftigste graad van inspanning krijgen, dat maakt ook vrij sterke lichaamsaandoening; doch als er wat goedertieren indrukken van God en Christus aan 't gemoed zijn, dan soms zonder lichaamsbenauwdheid; de sterke werking van de begeerten, kunnen dan zonder alle lichaams benauwdheid die buiten zich zelf gevoerde zo sterk aandoen, dat meer als een nodig is om ze te bewaren naar het lichaam, 't welk wij zo met woorden niet kunnen uitbeelden, gelijk het aanschouwen die zaak vertoont; doch naderhand is het met de lichaamsaandoening zeer verandert, gelijk wij in 't vervolg verhalen zullen.
- 20. Ten vierde. Als er veel hoop aan 't gemoed komt, dat zij zich aan Jezus zullen kunnen ten eigendom kwijt worden, en als Hij Zich in zijn gewilligheid van nabij ontdekt en zij sterke overgift voelt en nochtans niet gered word, schoon zij als op de dorpel staan, zij willen Jezus aangrijpen maar kunnen niet, zij zien soms Zijn bloed zo dierbaar, en genoegzaam om haar schuld te verzoenen, dan in die staat kan het aangrijpen met sterke ontroeringen en beven; en de uitdrukkingen die zij afgebroken tot Jezus brengen, en de worstelingen zijn met geen woorden naar te zeggen; want de aandoening van begeerten, liefde, en benauwdheid over 't gemis, zijn soms zo sterk als zij in de menselijke natuur vallen kunnen; zij somwijlen zich verbeeldende, zo Jezus zich niet nader tot een volkomen vereniging aan hen ontdekt, dat zij sterven zullen.

En dan dat roepen dat zij veeltijds van achteren niet weten:

*Heer wat zult Gij mij doch geven,
geef mij Jezus of ik sterf.
Hoe raak ik nog mij zelve kwijt,
om Jezus voor een eeuwigheid
eens hartelijk te kiezen.*

O! mocht ik in dat bloed gewassen worden, o! dat dierbaar bloed, mocht dat op mijn ziel gesprengd worden, och! kon ik mij in die fontein werpen. En Jezus ontdekt Zich zo verre, en trekt zo aan hun hart, dat zij roepen nog een weinig nader: *o, lieve Jezus, dan zal ik mij met U verenigen, en mij aan U kwijt worden.* En die tranen en begeerten en aandoening zijn onuitsprekelijk, en dat in sommige jonge mensen die nog niet volwassen zijn.

21. Soms geloven zij, dat zij gered zullen worden, dat Jezus Zijn hand aan hen gelegd heeft, dat hij het werk Zijner handen niet zal laten varen; die kennis en gevoel van ellende, die diepe verootmoediging, die heersende begeerte naar, en sterke liefde tot Jezus, die ontdekking van Jezus in Zijn algenoegzaamheid en gewilligheid, en dat geven van hun hart en hand aan Jezus, dan zeggen ze wel eens: dat is Gods werk, dat hebben zij van zichzelf niet; dan hebben zij wel eens hoop; doch bij tijden weer diep moedeloos, en benauwd zijn van zonden.

22. En als Jezus Zich wat nabij en klaar ontdekt in Zijn algenoegzaamheid, bereidwilligheid en gelukzaligheid, en als dat overgeven zo sterk is, en de hoop van Hem te zullen krijgen, levendig werkzaam word, en het gezicht hoe oneindig gelukzalig zij dan zullen zijn, zeer klaar is, dan hebben zij zonderlinge lichaamsaandoening; in sommige was het aldus, dat het in die staat (terwijl zij buiten uitwendige bewustheid werkten, doch van achteren konden vertellen wat zij ondervonden hadden) veroorzaakte een sterk reiken met hun lichaams armen, die zij zo sterk en stijf uitstaken dat men ze niet bewegen kon, en ondertussen uitdrukkingen deden, die innig en klaar hun gestalte uitdrukten, veeltijds met afgebroken woorden die men zonder ontroering niet kon horen, waarin zij toonden zelf te gevoelen en te geloven, dat zij zeer nabij stonden om gered te worden. Jezus zagen zij bereidwillig, en zij zouden honderd werelden voor Hem gegeven hebben, doch 't was alsof hen armen een weinig te kort waren om hem aan te grijpen; dan riepen zij, nog een weinig nader: *o! lieve Jezus!* En dan die hoop dat het nu zou gebeuren, verwekte zeldzaam lichaams beroering, want het oneindig en eeuwig gewicht van de zaak lag op hen hart.

23. Daar kwam er soms zoveel geloofskracht, dat zij zich op Jezus poogde te werpen, en zich aan Hem opdroegen en overgaven, met zo een volkomen resolutie om het op Hem te wagen, soms zeggende: dat is nu voor eeuwig, of laat ik het maar wagen, of daar waag ik het nu op Jezus, vallende in die uitwendig onbewuste staat dan met een sterke drift voor over op het aangezicht. Nu heb ik dat al veelmaal gezien, en als zij dat zo deden, volgde altijd voor enige minuten een volmaakte stilstaat van alle lichaamsaandoening, alsof zij in slaap waren en volkomen rusten, en een weinig tot beweging komende, dan was het, o! wat is er een volheid van zaligheid in Jezus, of wat zal ik dan eeuwig gelukkig zijn! En van achteren verhaalden zij, dat zij voor een kort tijdje scheen grond op Jezus te voelen, en de kracht van Zijn bloed aan hun hart gewaar werden, doch dat zij van, achteren het niet konden vast houden.

Dan al weer aan 't bidden, op een wijze dat men hoorden, dat zij nog niet volkomen vertrouwd en nog niet geloven konden, als die nu volkomen weer present bij

zichzelfven kwamen, wiste zij dat te vertellen, wat zij daar even ondervonden hadden; maar wisten van al dat uitwendige niet, en dat zij die lichaams beweging van zekere toevallen gehad hadden, of dat zo overluid gesproken en gebeden hadden.

24. Het is waar, deze verklaring van die dingen die wij er nu aan gegeven hebben, is zo gemakkelijk niet toe te passen op sommige onderwerpen, als wel op andere, terwijl in sommigen van degenen die ook van zichzelfven raken, zich nog niet veel wezenlijk werk ontdekt, of zeer sterke aandoening der ziel; doch dat kan men wel eens verkeerd beoordelen. Sommige zwijgen veel en men ontdekte wel achteren, dat er meer in omging als men gedacht had; en die dingen zijn verschillend, naardat zij met meer of minder reden en oordeel kunnen werken.

Dit bleef nu in die staat tot in de week voor Kerstmis des jaars 1751. Tot die tijd toe was er nog geen één bekend die gelovig de Heere Jezus had kunnen aannemen, maar eindelijk kwam God ter hulpe opstaan tot redding en verlossing van verscheidene, dat wij ook eens verhalen zullen.

De wijze van de redding en overgang in Christus, was ten enenmale verwonderlijk wat de omstandigheden belangt, maar in het wezenlijke gans overeenkomstig, met de Bijbel en de bevinding van de Godzaligen. En zoals altijd Gods weg onderscheiden is, zo zou elkeen enigszins een onderscheiden verhaal geven. Maar in de zaak was het in 't algemeen in allen hetzelfde dat wij van het Nieuwkerkse volk verhaald hebben. Zie *Eer en Leer van 't Synode van Dordrecht verdedigt*, dat wij hier nog eens een passage over schrijven.

't Welk zij doorgaans in de zaak aldus voorstelden, de een met andere woorden als de anderen, dat onder de een of andere woorden des Evangeliums gesproken van andere, of tevoren gehoord en geweten, en nu door de indachtigmakende Geest, zich Jezus nader aan hen van nabij ontdekte als ooit, in Zijn algenoegzaamheid, gepastheid, bereidwilligheid, en volstreckte aanbod van genade; met wegneming van alle zwarigheden, en met een uitroeiing en overwinning, van het ongeloof; zodat zij nu ten vollen overreed werden, dat Jezus gewillig was om hen te zaligen.

Ten andere zeiden zij, dan op die tijd gevoeld te hebben, een hartveroverende genade, van Jezus door Zijn geest, die alle tegenstand overwon, zich geheel van de troon van hun hart meester maakte, al hun vijanden verjoeg, al hun banden los maakten; waar door zij gevoelden, nu is het de tijd der minne, dat Jezus mij wil aannemen, maar wat aandoening zij dan ondervonden, dat kan geen wereldling gezegd worden, dat is met geen woorden uit te beelden.

De verwondering dat Jezus zo een alleronwaardigste wilde aannemen en zaligen, overstelpte soms zo hun hartstochten, dat zij niet bedaard konden werken. Hen kwam dan met helder licht onder het oog, de heerlijkheid, gelukzaligheid en schoonheid van de Heere Jezus, en hun eigen walgelijke onreinheid, maar zo een wou Jezus hebben zodat zij zichzelf volkomen verklaarden: *volzalige Jezus wilt Gij zo een zondaar, wilt Gij mij hebben, aannemen en zaligen, hier ben ik, ik heb tienduizend talent schulden, ik ben rampzalig, maar zoals ik ben met al mijn zonden en ellenden, geef ik mij voor tijd en eeuwigheid met ziel en lichaam over, neem het uiterste welgevallen in de weg van vrije genade, om mij door U te laten zaligen, amen, de Heere doe alzo*. En ondertussen daalden zulken geloofskracht, in hun hart, dat zij het volkomen op Jezus durfden wagen, en zich gerust aan Hem toevertrouwen.

Zij zeiden dat zij een allernauwste vereniging gevoelde met Jezus, die onuitdrukkelijk nauw was, zij omhelsden Hem met armen van geloof en liefde, zij drukten Hem op hun hart, ja in hun hart.

Dat was al: *och! kon ik u dat eens zeggen, wat ik doe ondervond, wat er toen aan mij vertoont werd!* Toen zagen zij Jezus, verhaalden zij, in de kracht van Zijn zoen verdiensten, de een nog klaarder als de andere. Zij zagen Hem als dat geslachte Lam, het is gans wonderlijk hoe dat die verheven waarheid van Jezus' voldoening aan de Goddelijke gerechtigheid, en Zijn tussentreden door voorbedding nu bij de Vader, en Zijn zeggen: *Vader verlost deze dat zij in 't verderf niet nederdalen, Ik heb verzoening gevonden*, dikwijls vertoont was door de Geest des Geloofs aan die eenvoudige zielen, niet anders alsof zij het gehoord en gezien hadden, ofschoon zij er ten enenmale geestelijke en Hemelse gedachten van maakten. Het was alsof ze Jezus tussen God en hun ziel zagen intreden, zo sterk werden die waarheden op de inbeeldingskracht der ziel gedrukt.

Daar op (verhaalden zij) volgde dat al de zonden die totnogtoe als een band en pak op hen hart gelegen hadden, al die schuld van hun ziel weg ging, en dat zij de kracht van Jezus bloed, en gerechtigheid, en Gods vrijspraak, zo klaar gevoelde, dat al hen benauwdheid weg week, en dat er een vrede Gods, in hun hart kwam, die alle verstand te boven ging; o! wat verandering dat zij dan gevoelde, dat kan ik de lezer niet uitbeelden, wat zij mij daar wel van uitdrukten.

Daar waren al hun zonden weg, daar kwam God als een God van zaligheid zich ontdekken, aan haar, nu hadden zij deel aan Jezus, dan werden zij van Jezus wel eens bij de hand genomen, en in Zijn binnenkameren ingeleid, en hij toonden hen hoe oneindig gelukzalig zij nu waren.

Daar werden zij nu ingeleid, in de eeuwige liefde des Vaders dat eeuwig raadbesluit, daar zagen zij nu als 't ware, hun namen in het Boek des Levens staan, daar zagen zij dat Jezus van eeuwigheid al voor hun Borg was geworden, in de Vrederaad daar werd aan hun vertoond, Jezus kruislijden en wat liefde dat dát was, toorn, vloek en dood voor hen te ondergaan, voor zo een godloze, en dat om hen te zaligen, dan bezweek hun geest.

En dat inzien dat zij nu wel eens kregen, in hun eeuwige verwachting, en wat liefde Gods in hun ziel werd uitgestort, en wat blijdschap en vreugde hun ziel overstroomde, betuigen zij niet recht te kunnen verhalen, voor dat zij in de eeuwigheid zijn.

Sommige zullen denken, *misschien heeft dat de enen of andere zo eens ondervonden, maar dat is de gewone weg niet*; waarop wij antwoorden: dat meest alle die te Nieuwkerk [Nijkerk] voor bekeerd en begenadigd gehouden worden, en het van zichzelf kunnen geloven, dat genoegzaam allen zo verhalen en honderd maal meer betuigen ondervonden te hebben, en zij zullen betuigen hoe sterk ik het uitdruk, dat alle menselijke woorden, dat alle taal der Engelen niet kan uitdrukken, wat zij zagen en gevoelden van dat oneindig gelukzalige, dat er in de gemeenschap met God, en in de volzalige Jezus is.

Zij betuigen een blijdschap in de ontdekking Gods aan de ziel ondervonden te hebben, die zij niet voor de hele wereld zouden willen ruilen, kan het iemand niet verstaan, hij zij verzekerd dat hij God het gelukkig Opperwezen niet kent, en niet weet wat het is, als God zich in Zijn oneindige volmaaktheden aan de ziel ontdekt. *O! arme Letterhelden die de Geest mist hoe dor is uw kennis.*

Ook verhaalden zij mij inzonderheid, wat verbintenis en overgift, zij hadden aan de Heere, om nu met ziel en lichaam, zich ten eeuwigen eigendom, en tot dienst van de Heere over te geven. O, wat werden zij toen verliefd, op de dienst van God, en om als onderdanen van Jezus, te leven! O, hoe verloofden en verpanden zij zich voor eeuwig

aan Jezus! O! mochten zij nu geheiligd worden, niet weer zondigen, dan hadden zij hun Hemel van nu af aan; en daar hadden zij eerst wat grote moed op, zij waren nu zo vol licht, leven, liefde en blijdschap; de Heere Jezus was volkomen Bezitter van hun hart. Nu was de wereld en de zonde voor eeuwig van hen de dienst opgezegd, zouden zij hen hart nu aan de wereld en de zonde weer geven, daar hadden zij een schrik voor. Och! hoe vol liefde was hun hart. Doch dat kwam wel eens anders uit, zij hielden hun verdorven hart, en dat is nu huil grootste kruis op de wereld. Dit alles is hier ook ondervonden, en wij konden het niet anders verhalen.

25. In de omstandigheden ging het aldus toe in meest alle, zij geraakte in allersterkste aandoening over de noodzakelijkheid van Jezus, en inziende Zijn volheid en gelukzaligheid, zodat zij het gemis van Jezus niet langer kunnende dragen, uitroepen: *nu of nooit*. De aandoening die zij dan hadden van het gewicht der eeuwige dingen, voerden hun in die staat die men noemt van zichzelf zijn; dit is verscheiden rijzen voorgevallen in de gezelschappen van het volk, daar wij om te spreken en te bidden bij een waren, en viel het voor in hen eigen huis, zo dreef de betamelijke nieuwsgierigheid, en het gerucht velen derwaards. Zij lagen veeltijds een of twee of meerdere uren van zichzelf, doch worstelende en biddende om hun ziel met al hun zonden, aan Jezus te kunnen over geven en toe vertrouwen; waar toe zij zich onmachtig voelden, omdat zij met de banden van 't ongeloof, zoals zij zeiden, vast gehouden werden; de begeerten en de benauwdheid maakten dan zulke aandoening op het lichaam, dat twee of drie man soms werk had om hen te bewaren; en als dan de aanbidding van Christus in de belofte des Evangeliums zijn volkomen, en alle ongeloof overwinnende kracht op hen deed, en Jezus Zich volkomen bereidwillig door de Geest des geloofs aan hun ziel openbaarden, en zij zich overgaven, waren de lichaamsaandoening onuitsprekelijk sterk; en de daarop volgende blijdschap, vrede liefde en verwondering, niet uit te drukken; dit ging alles hoorbaar toe; zij spraken onderscheidenlijk uit, al wat zij ondervonden, en was op een wijze dat een allergrootste vijand van dit Werk, ja een Atheïst zou moeten zeggen hebben: *daar is een oneindige Geest die dit in die mensen werkt*. En dat zo rechtzinnig volgens onze geloofsleer, zelfs in diep onkundige mensen, dat wij dan wel eens dachten, hoorden en zeiden: *dat nu eens zagen de geleerden die dat bestrijden, o! wat zouden zij dan zeggen*.

26. Zulke werkzaamheden als wij verhalen, ondervinden en oefenen die zo sterk beroerde, dikwijls midden onder die lichaamsaandoening. Kan nu een mens die God vreest, die dingen smaden en verachten? Is dat niet het werk Gods? Is er een andere weg van zaligheid? Heeft men in vorige dagen op andere gronden gebouwd? Of is het nu in de mens geen waarheid, omdat hun zielsaandoening, die zij van de Goddelijke dingen hebben, zulken invloed op hun lichaam hebben? Wij maken er geen wezenlijk deel, eigenschap en kenmerk van de bekering van; maar laat een ander hun bekering om die zelfde reden niet loochenen. Wat zal God een magerheid aan hun ziel zenden, die zo ongelovig het werk versmaden en verdacht houden.

27. Ziet daar nu hebben wij ook het zogenaamd Nieuwkerkse Werk bij ons gekregen, wij zijn niet verblijd dat het juist met zulke lichaamsaandoening is, maar wij aanbidden Gods weg, wij zijn verblijd, ziende dat er mensen tot God en Zijn Zoon bekeerd worden.

Och! dat al Gods volk, Gods weg in deze met rechte eerbied bezagen, en de handen der vijanden niet stijfden; dat die geen die tevoren vijanden van de zogenaamde *fijne*

waren, en van hun bevinding, nu dit werk vreselijk haten, is niet te verwonderen; maar dat sommige Godzalige zo verdraait met hun hart staan, dat is betreuenswaardig! Och! dat God Zijn volk de ogen opende, om Zijn heerlijke werken te zien. Veel die met aanbidding God prezen, toen zij het werk te Nieuwkerk hoorden verhalen, of zelf zagen, die staan verkeerd met hun hart als het bij hun komt, dit is mij onbegrijpelijk, en dat zelf omtrent die gene, wiens bekering zij zelfs geloven, echter woelt het hart tegen die aandoening.

Och! mijn Vrienden, buigt toch voor God; doet de Heere op alle plaatsen thans zo niet? Zijt gij niet overtuigd dat God krachtdadig Zijn hand aan een van Hem vervreemd volk legt? Dat vloekers en zweerders en dronkaards van zichzelf vallen, onder gevoel van zonden, is dat niet een aanbiddelijke zaak? De Heere zal Zijn eigen werk kronen.

28. **Zó stond het nu op het einde des jaars 1752;** nu bevinden wij ons weer bijna drie maanden ouder, en in staat om nog meer van Gods Wonderen te vermelden, immers dat eist God van ons, het getal der overtuigden is zeer toegenomen, en neemt dagelijks toe, het huis Gods, en alle vergaderplaatsen, bersten van de mensen, zo groot is de begeerte tot de genademiddelen; veel brengen meer tijd met bidden door als met slapen, daar word geweld op het Koninkrijk der Hemelen gedaan. Ik heb zulke kwade gedachte nog niet van de vijanden van dit Werk, of ik denk nog, als zij hoorden en zagen hetgeen wij horen en zien, zij zouden (immers veel) wel buigen; en zeggen, *dit is Gods Werk.*

29. Het is niet uit te drukken, wat blijdschap wij hier zien in diegene die Jezus gevonden hebben, en met wat geweent en smeking Hij gezocht wordt! O, wat is dat aangenaam voor een liefhebber van Jezus, en hoe moet hij wel eens met een heilige toorn ontsteken, tegen diegene die het werk haten! Een reis [keer] zijn de kinderen in 't School ook aan het schreien en bidden geraakt, dat sommige hun boosheid opwekte, die zij duidelijk toonden. Was het andere een middel van een zalige overtuiging, uit een zorgeloze natuurstaat; en een van die kinderen van wie het eerst begon, geeft zeer waarschijnlijke blijken, dat zij (hoewel maar tien jaar) haar jonge hart aan Jezus heeft gegeven, en kan er rede van geven; is veeltijds met onuitsprekelijke liefde en blijdschap vervuld, en heeft ook hoewel het een teder kind is, in die liefde en blijdschap zulke sterke aandoening, dat een man haar nauwelijks kan houden, ook van haarzelve zijnde.

30. Zo hebben wij nu hier enige jonge kinderen van 10 tot 12 á 13 jaren, die rusteloos Jezus zoeken; maar dat is aangenaam te horen, hoe die jonge schapen roepen, wenen en klagen over hun zonden en verloren tijd, en onbekeerde staat, zeggende: *o wat is God lankmoedig, dat Hij mij zo lang gespaard heeft!* Als ik dat bidden en worstelen zou beschrijven van die jonge kinderen, had ik daar toe wel zoveel papier van node, als ik tot dat ganse werk geschikt heb. Men meent altijd, dat inzonderheid de kinderen, uit vrees voor de Hel werken, en met dezelve bevangen zijn. En ik die dagelijks met die kinderen ben, getuigen dat ze ganselijk voor geen andere Hel tonen te vrezen, *als eeuwig Jezus te missen, en van God verstoten te worden, en van Gods volk afgezonderd te zijn!* Die kinderen hebben sommige een klaar en gevoelig besef van hun zonden en doemwaardigheid, dat zij de eeuwige verdoemenis verdiend hebben, dat zij in de banden van zonde, wereld en Satan liggen. O, dat kermen: *geef mij Jezus of ik sterf, nu kan ik het buiten Jezus niet langer stellen, ik moet Jezus hebben of ik ga verloren, mijn zonden moeten in Zijn bloed afgewassen worden.* Doch

allerbest en met het meeste oordeel en met de sterkste aandoening bidden zij, als zij van zichzelf liggen; *dan zien zij de zaak veel klaarder, zeggen zij.*

31. Nu in de maand **Mei 1752** is nog het Werk redelijk gezegend, het getal dergenen die door een zalige geloofsvereniging met Jezus de toekomstige toorn zijn ontvloden, is merklijk groot en neemt toe, daar worden telkens nog toegedaan en bevestigd. Wil iemand dat niet geloven, God zal oordelen, die het niet geloofd bedenk eens, of hij zoveel rede van zijn ongelof kan geven, als wij voor ons geloof; ik wensten om de ganse wereld niet zo een zondig *ongelovig* hart te hebben aan het Werk Gods in de mensen, gelijk sommigen, ik wil nog liever de naam van *lichtgelovig* hebben; maar ik denk dat wij genoeg vertonen, op wat gronden wij mensen voor bekeerd houden, en wij willen die gronden voor al de wereld staande houden. Zijn er hogen van hart die in verdraaidheid des harten mij verdacht maken, wij wensden in deze te handelen gelijk wij op een doodsbed zullen wensden gedaan te hebben.

32. In 't algemeen onder het volk is de aandoening, en die het op de lichamen heeft, vrij verandert, alle menselijk verstaat. moet soms stil staan, wij verhaalde boven dat zij onder heftige begeerten naar Jezus zijnde, sterk reikten met de armen, nu is het zeer algemeen 't reiken naar boven (want alle die aandoening, gestalten en werkzaamheid der zielen worden levendig en gans verwonderlijk door de lichaams beweging uitgebeeld) die drift soms om naar Boven te gaan, die is ongelooflijk sterk, en in degenen die naar Jezus reikhalzen, en in degenen die zich met Hem verenigd vinden, de eerste om Jezus te omhelzen en te vinden, de andere om in de Hemel te zijn met Hem.

33. Zo heeft God op een ontzaglijke wijze, Zijn hand gelegd aan het volk in de **Alblasserwaard**, gelijk reeds wereldkundig is.

Laten wij eens kort verhalen, hoe het op **Bleskensgraaf** is begonnen in de maand Maart 1752.

De inwoners van die plaats zullen wel lijden willen, dat ik tot hun vernedering, en roem van Gods genade vooraf zeg, dat zij in Godloosheid onder alle de inwoners des Lands uitmunten, dat een zeer groot getal Zondags avonds en 's nachts doorbrachten in de herbergen, met drinken, vloeken, razen, tieren en vechten, dat men daar omtrent niet gerust kon slapen, dat zelfde volk werpt zich nu als doodsschuldig voor de God van Hemel en aarde neer, en dat ook veel (doch niet alle) met die lichaamsaandoening.

34. Het begon allereerst in 't School, onder de kinderen die veel of meest allen, op een Extra-ordinaire wijze aan 't schreien raakten over hun zonden, en bidden en roepen tot God, en de Heere Jezus; dit deed velen toevloeien opdat gerucht, en wie daar kwam werd bewogen, en in het hart beroerd, en in twee dagen was een zeer groot deel van het volk aan die plaats, in ernstige overtuiging van hun verloren staat; en daar was onder het volk dat te samen vergaderde een extra-ordinair rouwklagen, bidden, schreien en wenen over hun onbekeerde staat; dit geduurde negen dagen zonder dat er lichaamsaandoening of toevallen plaats hadden.

Eindelijk de tweede Zondag begon het op een ontzaglijke wijze in de Kerk; nu was dat daar zonneklaar gebleken dat dát volk zoveel dagen diepe ziels benauwdheden over hun zonden en rampzaligheid gehad hebben, eer die lichaamstoevallen kwamen. Is dat nu niet wenselijk dat zo een Godloos volk met zoveel berouw en afstand van zonden werkzaam wordt, die nu naar Jezus zoeken elk naar hun licht?

Iemand zal misschien denken, *als dat maar aanhoudt*, waarop wij antwoorden, ja, anders is het niets, maar weet gij, of niet velen zullen aanhouden? Is het nu niet in zo verre goed? En als zij aanhouden en het wordt rechte bekering en geloof in Christus, zal het dan niet goed zijn? Dit eenvoudig en oprecht verhaal kan ieder doen zien van wat aard en natuur dat werk is.

Wij zullen nu nog enige zwaarigheden en tegenwerpingen oplossen.

35. Als God Zijn Koningrijk uitbreidt, met Zijn Geest krachtig werkt, tot bekering van mensen meer als ordinair, is dat werk en degene die er zich van de Heere in laten gebruiken veel tegenloop van de wereld onderworpen, zelfs kan des Heeren eigen volk wel eens iets ingewikkeld worden, in handelingen tegen hun eigen Koning, door gebrek van licht, wijsheid, voorzichtigheid en nederigheid.
Het werk dat God heden ten dagen doet, tot overtuiging van zondaren, en ook tot

sommiger - en zou wij wensen en hopen tot veler - bekering, is ook allerlei misvatting, en verdenking, en tegenspraak onderworpen, van het verstand dergenen, die met vleselijke wijsheid redeneren, of altijd het Werk Gods als natuurlijke mensen gehaat hebben.

Men meent dat er van deze beroering waarschijnlijk niet veel goeds zal voortkomen tot ware bekering, ja men meent dat de Kerk daar door met onheil, en de Godsdienst met verwoesting bedreigd word.

Men heeft zeer velen tot last van dat werk, en van degenen die er in een zekere zin voor zijn, waar onder ik ook mij zelve wel wil stellen, in een zin gelijk ik nu nader zal verklaren. Daarom zal ik tot verdediging van de zaak en het Werk Gods, en tot voorstand van mijn goede naam, de voornaamste tegensprekingen eens trachten op te lossen. En wij zullen niet van horen zeggen spreken, terwijl wij nu acht maanden lang niet anders bijna gedaan hebben, als dagelijks dat werk zien en bijwonen, en alles nauwkeurig onderzoeken.

Eerste tegenwerping.

36. Daar is dergelijks wel meer eens gebeurd en bijna op niet uitgelopen. Dit moet ons nu voorzichtigheid leren, om niets goeds van die ontroering des lichaams, of ook van wettische overtuiging des gemoeds te geloven, voordat het met enige waarschijnlijkheid begint te blijken, dat het ware bekering is.

Ja dat is veelmalen gebeurd, dat mensen zijn overtuigd en benauwd geworden, en niet waarlijk bekeerd, dat zij de indrukken weer weg zondigden, het is in veel gemeenten wel eens gebeurd, dat er eens veel te gelijk benauwd werden, en extra-ordinair tot bidden aangezet werden, en dat het in de bekering van zeer weinigen eindigde.

Misschien zullen veel personen en gemeenten, dat naar ongeluk in onze dagen ook treffen; maar wat gevolg trekt men nu daar uit? *Overtuiging van zonden, werken altijd en in alle geen ware bekering, daarom hebben wij niets goeds van zulke dingen te verwachten?* Wat dwazer gevolg is dat, en daar rust deze ganse zaak op.

37. En is er iemand die in onze dagen in zijn gemeente dat ziet, dat naar veel maanden of een jaar, die beruchte aandoening geweest zijn, het eindelijk alles overgaat, het uitwendige en het inwendige beide, dat het vorige zorgeloos leven, onder dat zelfde volk weer te voorschijn kwam, of ten minsten zeer weinige blijken, die nog enigszins zoekende schijnen naar de Heere.

Zo iemand die dat ziet een recht Onderdaan van Koning Jezus is, zo zal het hem zeer smarten, hij zal het in de wereld dunkt mij niet uit bazuinen, tot blijdschap van de Duivel en zijn onderdanen; hij zal om die woorden van David denken: *verkondigt het niet te Gath; en boodschapt het niet op de straten van Askelon, opdat de Dochters der Filistijnen zich niet verheugen.*

Ik heb het menigmaal met smart aangehoord, zoals er maar gezegd werd, *die of die zijn overtuigd geworden*, dat men dan altijd aan 't vertellen ging van exempelen, die overtuigd waren geweest, en die alles weer weggezondigd hadden, om zo de hoop op iemands bekering uit het hart te halen; daar men niets mee wint, als de Geest zo wat uitblussen, om voor dezulken te bidden en hen aan te spreken. Algemene overtuiging, Ninivitische bekering, uitwendige reformatie, dat zijn ook wenselijke dingen, daar God een land om spaart. Moet men dan dat Werk zo laag achten en tegenspreken, al werkte het in maar weinigen ware bekering, als het in veel uitwendig afstand van

zonde maakte, was het nog een zegen.

38. En zijn er nog geen blijken van ware bekering, wij moeten tot roem van Gods genade zeggen, ja die zijn er wél, en hoe liefdeloos dat sommige van die bij hen genoemde lichtgelovigheid oordelen, wij wensen Gods Eer en niet de onze te beogen; wij geven in dit verhaal genoegzame blijken, op wat gronden wij het van mensen denken. Doch hier van nader in de 13de tegenwerping. Al was het nog zo menigmaal gebeurd, dat op veel beroering weinig bekering volgde, kon het niet zijn dat God nu eens meer mensen bekeerde en zaligde? Is er nu op veel plaatsen niet schone blijken in een aanmerkelijk getal, dat zij waarlijk bekeerd zijn, met wat grond kan iemand dat loochenen, dat velen zich oprecht aan God verbinden?

Tweede tegenwerping.

39. Men zegt *dat velen die lichaamsaandoening hebben, blijken geven dat zij gans geen Werk des Geestes aan hun hart hebben.*

Waarop wij dit navolgende antwoorden:

Dat wij ook geloven dat er zulke zijn, maar wat bewijst dat nu? Veel gaan ter Kerk die er niet door verbeteren, ergo, het Kerkgaan is onnodig en nutteloos. Veel storten tranen, en hebben geen rechte boetvaardigheid, ergo, is het tranen storten over zonden niets goeds, en hebben dat de Heilige niet gedaan? Dit is niet waard dat wij daar lang op staan.

Maar dit is het voornaamste, wij vragen, *is dat het grootste getal?* Is dat bij veel zo, ik weet niet hoe het overal is; maar ik heb er veel van gezien nu acht maanden lang; maar in zeer weinige heb ik die aandoening gezien, zonder indruk van hen gevaar daar zij naar de ziel in waren, of zonder alle inwendige aandoening, over de Goddelijke dingen, naar hun jaren en verstand; dit getuigenis ben ik aan het Werk Gods verplicht, of het mij eer of schande is.

Onlangs getuigde ook een leraar in de **Dortsewaard**, dat hij in de huisbezoeking bevonden had, dat er weinig in zijn gemeente waren, die hem geen blijken gegeven hadden, dat hun lichaamsaandoening uit ziels werkzaamheden voortvloeiden.

40. *Doch wij vrezen, ja verwachten, dat veel van die beroerden, die naar ziel en lichaam beroerd geweest hebben, onbekeerd zullen sterven en verloren gaan; wij zien gans geen grond om te denken dat die alle bekeerd zullen worden, die nu beroert zijn.*

Maar is dat altijd zo niet geweest? Zijn niet altijd veel meer mensen overtuigd als bekeerd geworden? Is dat nu ten nadele van dit Werk, dat het in onze dagen geen Werk Gods is? Omdat in veel nog geen goede grond van hoop zich opdoet, van ware bekering en geloof in Christus.

Wij willen ten slot van dit stuk maar opgemerkt hebben, dat er al vrij wat ommeegang met die mensen en onderzoek nodig is, om met enige grond te oordelen, of er niet iets goeds onder verborgen ligt. Men oordeelt zo licht ten nadele; wij hebben voorgenomen niet veel papier te vullen; daar was zeer veel van deze dingen te zeggen, wat er al van node is om het Werk Gods in sommige mensen te ontdekken, inzonderheid familiariteit en omgang, en gewoonheid om met zulke mensen om te gaan.

41. Stelt het geval eens, daar gaan eens twee mensen van goed en groot verstand, en van enig uitwendig aanzien in de wereld, naar een plaats of dorp daar dat werk nu is. Daar ontmoeten zij gans ongewone dingen, en dat onder een soort, aard en natuur van volk, daar zij, nog die met haar, geen omgang mede gewoon zijn. Jonge, domme

schepselen, die geen opvoeding gehad hebben, als zoals men zegt bij de koeien, die zijn enigszins beschaamd zijn als zij bij fatsoenlijke mensen (zoals de rijke zichzelf noemen) moeten spreken, of die onderzoekers zijn door hun geleerdheid, onbekwaam om met die onkundige naar hun vatbaarheid te spreken; en dan schijnen in de ogen van die geleerde, die jonge onnozele mensen, nog veel dommer als ze zijn; daar brengt men dan wel eens berichten mede die verre van de waarheid der zaak zijn, men moet met dat jonge gemeen en onkundige volk zich gedragen, alsof men was als zij. *Ik ben den Joden geworden als een Jood, opdat ik de Joden winnen zouden*, zegt Paulus. Het is waar dat sommige op sommige tijden, als zij van hen zelve zijn, niet veel diepe indrukken van de Goddelijke dingen aan hun hart hebben; waar van wij dit volgende geobserveerd hebben.

42. Die lichaamstoevallen wat veel gebeurende, zo raken zij in een dispositie, waar door zij voor die dingen zeer vatbaar zijn, en wel van zichzelf raken, door matige zielsaandoening; óf dat de zielsaandoening al vrij wat opgehouden zijn (gelijk ieder ondervind) en dat zij nochtans enige tijd van henzelve blijven, en in die staat spreken, schoon zij van achteren niet weten dat zij het gedaan hebben; dat spreken kan dan niet bijzonder zijn, gaat dikwijls over gemene zaken, is ook dikwijls in mensen daar nog niets in is, dat naar ware overtuiging gelijkt. Want die lichaamsaandoening hebben dezulke ook, die maar algemene overtuiging hebben, zowel als degenen die recht overtuigd zijn; zodat dit niets bewijst, ten nadele van het werk in 't algemeen. Let eens op dit navolgende:

43. Daar zijn veel mensen die zulke beruchte aandoening hebben, van welke vrij klaar, en sommigen volkomen blijkt, dat zij weinig of geen zielsaandoening over de Goddelijke dingen hebben.

Daar zijn ook veel van welke volkomen klaar blijkt, dat in hen die lichaamsaandoening der ziel die zij van de Goddelijke dingen hebben voortkomen, hetzij algemeen of zaligmakende overtuiging en sommige uit liefde Gods, en gevoel van Hemelse vreugde. Nu is de vraag *of wij genoodzaakt zijn, van die beide hetzelfde te geloven?*

Zou het niet dwaas zijn, dat wij van alle die zulke toevallen hebben, geloofde dat het uit zulke werkzaamheden der ziel voortkomt, die ware bekering zijn, omdat wij dat in sommige bespeurd hebben? Zo dwaas is het ook, het slechtste van allen te denken, omdat er zulke slechte onder zijn.

Geen wonder dat God het zo bestiert, dat ook dezulke die maar algemeen en niet ware zaligmakende overtuiging hebben, ook die toevallen wel krijgen; want kregen dat alleen de ware overtuigden of bekeerden, zo zou er een uitwendig teken van de bekering zijn, en dat wil God niet, zodat het niets ten nadele van het Werk in de enen bewijst, dat de andere niet recht is.

Derde tegenwerping.

44. Veel zijn zoals ze bij zichzelf komen indrukloos, bedaard, niet bedroefd of wel woest oneerbiedig, en geven blijken dat zij weinig aan hun hart hebben, en dat die zelve die soms zo bidden, dat men er wat goeds van zou gehoopt hebben. Hier hebben wij nu een reden voor en tegen, het bidden dat men soms van hen hoort, zou doen denken dat ze God recht zoeken, en die indrukloosheden schijnen het tegendeel te doen vrezzen.

Nu is het de rechte liefhebbers van Gods Werk eigen, het goede en het beste te hopen, maar die zijn hart verkeerd staat, zou een gebed van een uur vergeten, hoe krachtig het

was, op het zien van een indrukloosheid.

45. Kortom, kunnen wij uit veelvuldige bevinding, die wij gehad hebben en dagelijks hebben, dit navolgende antwoorden;

1. Dat op het ondergaan van zulk een grote verandering als daar is dat tot zichzelf weer komen, die mensen enige confusie onderworpen zijn soms, die hen op die tijd bedaarde indrukken belet te vertonen.
2. Het wegwijken van zulke hevige benauwdheden, maakt dat ze op die tijd over hun zielstaat zo geen gevoelige aandoening hebben.
3. Men moet wat aan de jongheid en woeste natuur van sommige toeschrijven.
4. Wij hebben uit veelvuldige bevinding, dat een nader onderzoek leerde, dat er in sommige veel meer wezenlijk Werk was als men zich kon verbeelden, hen op sommige tijde ziende. En dat de bewijze voor het goede, overtuigende waren in die zelve onderwerpen, waarvan men zich verbeelde, dat zij soms wat indrukloos waren.
5. Daar zullen, hebben wij altijd geloofd, veel van die in hun consciëntie en in 't lichaam beroerde mensen zijn, die niet waarlijk bekeerd worden, gelijk ten allen tijden als er meer mensen als ordinair ergens bekeerd worden, nog veel meer in hun consciëntie overtuigd worden, die niet bekeerd worden, maar die de wereld weer inslaan; zal het daarom nu voor geen Werk Gods doorgaan, als een groot gedeelte onbekeerd blijven, en geen blijken van ware indrukken geven, en zijn die lichaamsaandoening in mensen, in welke geen ware zielsaandoening over de Goddelijke dingen is, het is ook in mensen in welke de rechte ziels werkzaamheden zich vertonen.

46. De **vierde tegenwerping** was. *Zij spreken weinig en geven geen reden van hun aandoening en benauwdheid.*

Waarop wij antwoorden:

1. Dat is in sommige waarheid, maar dat raakt die alleen, en kan niet ten nadele van het werk in 't generaal getrokken worden.
2. Veel in vorige dagen hebben ook in hun overtuiging weinig kunnen spreken, wier ware bekering door jaren bevestigd is; dat heeft allerhande reden, dat zij niet kunnen spreken.
3. Sommige zeggen, zij kunnen uit die mensen, voornamelijk uit de kinderen geen woorden krijgen, en als een ander met die zelfde mensen spreekt, die vindt het anders. Het is niet evenveel hoe men hun aanspreekt, inzonderheid als zij gewaar worden en dat voelen zij ras, dat het hart wat ongunstig en ongelovig staat, dan sluit hun hart toe, en zij kunnen of willen niet spreken.
4. Men moet ook niet zo bepaald vragen, maar door familiaar praten, raken zij van zelfs aan 't zeggen hoe zij werken in 't verborgen, veel bidden en weinig praten, zou men op andere tijden voor een goed teken houden; en nu is het mede al een tegenwerping!

Vijfde tegenwerping is.

47. *Het komt met de wijsheid Gods, die een God van orde is niet overeen, op zulk een wijze te werken, en 't kan derhalve van God niet zijn.*

Waarop wij dit navolgende antwoorden.

1. Wij moeten niet al te schielijk en te vermeten bepalen, wat met de wijsheid Gods al of niet overeen komt, inzonderheid als God ongewone dingen doet.
2. Verzoeken wij dat iemand die niet kan geloven, dat zulke lichaamsaandoening van

de zielsaandoening voortkomen, en dus van God zouden zijn, eens reden geeft, en opheldering van wat natuur en aard en oorzaak dat zo een beroering is, als tegenwoordig onder de mensen plaats heeft. Niemand kan loochenen, dat veel mensen op een gans wonderlijke wijze buiten zichzelf gevoerd worden, en in die staat spreken en bidden, ten minsten sommige, met meerder licht en verstand, als zij present zijnde tevoren hadden, en dat zij ontzaglijke lichaamsaandoening ondervinden.

48. Opserveer dan eens deze navolgende dingen, die de ondervinding onwraakbaar leert aan duizend oog- en oorgetuigen.

1. Daar vallen mensen van zichzelf, in een staat van verrukking, zodat alle uitwendige zinnen stilstaan, in hun werking ten merendeel, in sommige geheel.
2. In die staat doen zij een extra-ordinair geweld met hun lichaam, dat men dezelve nauwelijks kan vast houden, en zou menigmaal waarschijnlijk zich een ongeluk aanbrenge, als men hen niet bewaarde.
3. Dit gebeurt aan zo een groot getal mensen van allerlei staat, ouderdom, sexe, humeur en levens wijze, en op zoveel plaatsen.
4. De meest allen die dat overkomt, hoe jong, dom of goddeloos zij waren, die klagen nu, en hebben doorgaans eer zij die lichaamsaandoening kregen, geklaagd over hun door de zonde rampzalige staat, en worden met alle ijver en drift gedreven naar de Godsdienst, naar Gods huis en alle plaatsen daar van God en Christus gesproken wordt; die maken nu veel werk van verborgen bidden.
5. [49] Dit gebeurt zoveel die het nooit in anderen gezien hadden, die afgelegen wonen, en toen het hier op **Werkendam** begon was het hier geheel onbekend, en die het eerst kregen, hadden gans geen redenering over dat **Nieuwkerkse Werk**² gehad, want zij waren bijna alle jong en onwetende.
6. De kinderen, immers veel dewelke die aandoening hebben, bidden, zonder hun weten beluistert zijnde, zo rechtvaardig, en naar hun jaren gegrond, en zeer rechtzinnig, en zo krachtig en met zulke bittere tranen over hun zonden, dat een Atheïst met hen zou schreien.
7. Dezelfde uitwendige aandoening hebben sommige, waarvan alle bewijzen zijn die men van de bekering van zijn evenmens kan hebben, dat zij ze gekregen hebben, en telkens krijgen, van zulke zielsaandoening die tot de ware bekering behoren, als daar is: *droefheid en berouw over zonden, begeerte naar God en Christus, liefde Gods en Christus, en blijdschap over het zalige dat zij in God en Christus zien*; terwijl dat zo klaar is, dat die zelfde aandoening, in sommige van die oorzaak voortkomen, hoe zou dan juist dezelfde aandoening, in andere natuurlijke toevallen des lichaams kunnen wezen.
8. [50] Zij blijven gezond, behalve dat als zij 't veelmaal en sterk hebben, wel enige verzwakking veroorzaakt, doch dat is overtuigden wel meer eigen, die soms door droefheid of begeerte en liefde, wat minder als ordinair eten en slapen, en daardoor wat verzwakken. Indien het wat anders was, als de driftige werking van de ziel op het lichaam, en als het een natuurlijk lichaamstoeval, gelijk stuipen, zenuwtrekking was, laat enig Medicijnmeester zeggen of iemand natuurlijk zoveel maal en zo lang van zichzelf kan zijn, en zulke geweldige lichaamstoevallen daar bij onderhevig zijn en blijven gezond, en bevrijd van lichaams kwalen.

Als iemand (die het Godsdienstig, gelijk een Christen zulke dingen moet behandelen

² Dit ziet op de opwekking te Nijkerk.

beschouwt) al deze dingen (en wij kunnen veel meer zeggen) aandachtig overweegt, moet hij niet bekennen dat het onmogelijk van natuurlijke oorzaken of navolging, of van de Vijand kan voortkomen, en dat er een hand Gods in is? Als iemand nu zijn onvermogen ziet, om enige voldoende reden van die dingen te geven, mag hij dan zo stout wel zeggen, *het strijd met de wijsheid Gods, dat de Heere dat zou werken, dat de zielsaandoening zulke sterke lichaamsaandoening zoude voortbrengen.*

51. En dat het niet met de wijsheid Gods strijdt, zullen wij met deze navolgende zaken nader in het licht stellen.

1. Dit strijd niet met de Goddelijke wijsheid, dat God eens aan een godloze en verharde wereld toont, wat ontzaglijke aandoening dat Goddelijke dingen op de mensen kunnen doen, als God zich aan de ziel ontdekt, God door oordelen en zegeningen het volk onbekeerd ziende blijven, slaat nu een wonderlijke weg in, die Hij voor Zijn Naam heerlijk rekent en wij zijn dwaas.
2. De ondervinding leert, dat het in veel een middel van hun eerste ontwaking is, dat zij die ontzaglijke aandoening in andere zien over hun zonden, denkende ik ben ook een zondaar en nog onbekeerd.
3. Veel betuigen in die staat van die verrukking de Goddelijke dingen veel klaarder en sterker aan en op hun hart te ondervinden als dat zij present zijn. De ondervinding heeft dat al gestaafd, in de schielijke overbrenging van sommige van die in de gemeenschap met Jezus. Kan men in één dwalen, daarom niet waarschijnlijk in velen, met betrekking tot het oordeel over de bekering van anderen.

Zesde tegenwerping.

52. *Het zijn natuurlijke toevallen of bezoeken.*

Uit het vorige is het al gebleken, dat het geen natuurlijke toevallen zijn; wij zullen dat nader in het licht stellen met deze navolgende zaken.

1. Genoegzaam alle die het krijgen, immers de meesten, en zoveel ons hier en in de naburige plaatsen bekend is, hebben eerst gehad ontdekking met benauwdheid van hun zonden en ongelukkige natuurstaat. Neemt eens 't geval aldus, en zo gebeurt het veel mensen; daar is een mens die al zijn leven in de wereld en in de zonden gerust, zorgeloos en goddeloos geleefd heeft, op de dingen der eeuwigheid, Hel, Hemel, God, ziel of Zaligheid, weinig gedacht; vloeken, zweren en alle zonden dagelijks gepleegd; die krijgt óf onder de openbare Godsdienst, óf in eenzaamheid, óf door het zien en horen van de overtuigden, ook te zien zijn onbekeerde en rampzalige staat, met benauwdheid en smarten; juist nu (dikwijls geen uur daarna, soms naar dat die zielsaandoening al enige dagen geduurd hebben) krijgt hij die lichaamsaandoening, en is op het allerklaarste bewust, dat zijn benauwdheid over zijn ellendestaat, de oorzaak is van die lichaams beroering, gelijk ieder weet dat ziels benauwdheid het lichaam kan aandoen; zo menigmaal als de indrukken eens weer sterker als ordinair op hun hart komen, zo heeft het die invloed op hun lichaam, is dat nu een lichamelijk toeval, van natuurlijke oorzaken voortkomende?

53. *Zeg iemand nu, ik heb aan het volk niet kunnen merken, dat het alzo met die zaak gelegen is.*

Die antwoorden wij, een ontkennend getuigenis, geldt tegen geen stellig getuigenis; daar zijn een grote menigte zo hier als elders, die op hun doodsbed als zij naar de eeuwigheid gaan, om geoordeeld te worden, zouden durven verzekeren, dat zij volkomen bewustheid hebben, dat het in hun alzo veroorzaakt wordt; en dat zij het

altijd minder of weer meerder krijgen, naar dat het Werk der overtuiging, of hen werk met Jezus zich verheft. Sommigen kunnen nooit van Jezus en van Zijn liefde horen, als zij er enig licht in krijgen, of het komt hen over, en zeggen: *als ik geen indrukken van Goddelijke dingen aan mijn hart krijg, dan heb ik geen nood omdat te krijgen.*

Ofschoon er nu al veel zijn, van wie dat zo klaar niet blijkt, als er doch veel zijn van wie het duidelijk blijkt, dan kan men die dingen niet in 't generaal veroordelen of bestrijden; en of het van veel niet duidelijk blijkt, dat bewijst nog niet dat zij geen aandoening der ziel hadden, die de lichaamsaandoening veroorzaakte. Velen weten zich niet uit te drukken, of zijn beschaamd om te spreken, of te beklemd gelijk in veel andere overtuigden altijd gebleken is.

Dit Artikel krijgt zijn bijzondere sterkte, door de uitkomst van sommige hun Werk, gelijk wij tevoren verhaald hebben met de gronden waarop wij dat hier geloven; sommige hebben zulke duidelijke blijken gegeven, van hun ware ontdekking, overtuiging, verootmoediging, geloof in de Heere Jezus, liefde tot God en Zijn Zoon, hartveranderende genade, als men tevoren ooit van mensen heeft gezien, ja wel enigszins extra-ordinair boven Gods gewone weg. Als dat velen eens hoorden en zagen, wat hier onder die aandoening, uit sommige jonge mensen voortkomt, zij zouden het geen *natuurlijk toeval* noemen, maar zeggen, heeft God Zich ooit aan mensen geopenbaard zo doet Hij het aan die mensen. *Uit de mond der Kinderen en Zuigelingen, heeft God hier Zijn sterkte gegrondvest, om de Vijand en de wraakgierige te doen ophouden.*

54. *Men meent geobserveerd te hebben, dat zij in, door veel volk, benauwde plaatsen, meer van zichzelf raken als in ruime en luchtige plaatsen, ergo natuurlijke toevallen.*

Dit is een onkundig argument, om het voor natuurlijke toevallen te doen doorgaan; laat dit zo zijn, kan dat met al wat ik zeg niet samen gaan? Wij weten wel dat het in het lichaam een toeval is, maar twisten enkel over de oorzaak; kan die niet meer als één zijn? Ja een benauwde lucht kan daar ook toe mede werken; maar is het alleen van die benauwde lucht? Dit is een gering stuk.

Ook zegt men: *zij krijgen het meest des avonds, minder op de dag.*

Waarop wij antwoorden, dit is ten dele waarheid, inzonderheid op de werkdagen. Zondags is het bij dag wel, anders zou het in de Kerk zoveel niet zijn, hoewel het te Werkendam nog weinig in de Kerk heeft plaats gehad, van ons volk.

Maar is daar geen reden van, dat het 's avonds meest is, staande mijn gevoelen van het Werk; ja allerbest, beter als dat men het aan andere oorzaak toeschreef; over dag is de ganse wereld met al de aardse dingen in bezigheid, dit belet elk Godzalige zelf, soms zijn gevoelige werkzaamheden met God te oefenen; des avonds worden doorgaans de indrukken weer meer gaande, men vergadert dan velen wel eens samen om te spreken en te bidden; geen wonder dat de aandoening zich verheffen.

55. Men vat ook ten nadele op, dat zij het krijgen, zowel onder het lezen of zingen, of de verklaring, als in 't gebed en toepassing; al was hier iets in daar wij met enige verwondering bij moesten stil staan, ik zie er geen bewijs in, dat het van geen zielsaandoening, door de Goddelijke dingen veroorzaakt, zou herkomstig zijn; daar blijkt ten minsten, dat het geen bedrijf van die leraren is, die het in hun gemeenten hebben. Kan het niet zijn, dat onder het lezen, zingen of verklaren, weer meerder indrukken op hun hart komen; moet ieder Christen niet zeggen, dat dát hem ook wel gebeurd? Dat hij aandoening heeft onder min krachtige, en minder aandoening onder meer krachtige voorstelling.

Dat het geen natuurlijke toevallen zijn, kunnen onbevooroordeelde Geneesheren getuigen, en blijkt zo klaar als ooit een zaak in de wereld gebleken is, aan de gezondheid die de mensen meest alle blijven behouden, moet elk mens niet bekennen, als het natuurlijke toevallen in 't lichaam waren, dat de blijvende gezondheid van die mensen een mirakel zou zijn, dat ik het zo noeme.

56. Anderen noemen het *een bezoeking*; maar onlangs zeide eens een onkundig Man, die aan de weg naar de Hemel gans geen kennis had, en ook hier niet woont: *ik weet niet wat het is, maar mijn kinderen hebben het ook, en daar ben ik wel mee tevreden, want tevoren verteerden zij al hun geld gedurig in de herberg, en nu hebben zij dat alles verlaten en lezen en bidden, en gaan bij de Vromen. Ik zal nu er op komen.*

Dat zijn 'wonderlijke bezoeken'. Indien het niet voortvloeiende uit aandoening der ziel, en als het een bloot lichamelijk toeval was, dan was het een bezoeking; maar is dat een bezoeking - dwaze wereld - dat mensen beroerd worden over hun zonden, en zoekende naar Jezus, en naar verborgen plaatsen gedreven worden, om de Heere te zoeken, om deel aan Jezus te krijgen, is dat een *bezoeking*? Niemand die het heeft kermt en klaagt over die bezoeking. In de grootste benauwdheid hoor ik ze wel eens roepen: *liever zo altijd in benauwdheid over zonde worstelen, als weer de wereld dienen*. Wie die geen volstreckte Godlozen is, durft dat verachten?

Zevende tegenwerping.

57. *Men kan klaar bespeuren dat de Duivel in sommige werkt, ergo het is een kwaad werk.*

Maar hier op antwoorden wij dit navolgende.

Wij staan toe, dat in sommige klaar blijkt dat die boze geest hun bewerkt; maar dat is geen bewijs dat zij geen Werk Gods aan hun hart hebben. Dat is gewoon altijd geweest, dat de Duivel de overtuigde bestreed en plaagde, om hen te stuiten in het zoeken van Jezus. Dat is een blijk dat zij zijn dienst willen verlaten; onder zijn werking heb ik ze wel horen roepen: *gij vervloekte geest, ik wil u niet langer dienen, ik wil Koning Jezus. Gij lieve Jezus verlos mij van zijn macht, dat zijt gij alleen machtig ik leg in zijn strikken, och mocht ik Jezus tot mijn Borg en Koning krijgen*. Dat hartbrekend roepen om van de dienst en heerschappij des Satans verlost te worden, dat ik wel gehoord heb, zij haten zijn dienst zo wel als zijn loon. Is dat dan een blijk dat Gods Geest die mensen niet bewerkt? Wel degelijk contrarie.

58. En ten andere, men maakt geen goed concept van de werking des Duivels op die mensen. Men meent dat hij op hun lichaam werkt, dat ik zelf ook eerst dacht, nu heb ik nader onderzoekende bevonden, dat de Duivel op hun ziel werkt, en dat zij uit benauwdheid en boosheid tegen de Duivel, zulk geweld zelf doen met hun lichaam, (een enkel geval uitgezonderd daar de Duivel misschien op de lichamen gewerkt heeft.)

Als de Duivel iemand bestrijd, dat er voor hem geen zaligheid is, of hem met vreselijke vertoning aan zijn inbeeldingkracht plaagt, alsof zij hem zelf zagen, of voorstelling van het mooie der wereld, om hun hart van Jezus af te krijgen, of wijsmaking dat zij zoals ze nu zijn wel zalig zullen worden, hetgeen zij beter weten; met al deze dingen kan hij ze ijselijk benauwd maken. Nu moet men hier bij zich voorstellen, dat als zij van zichzelf [flauw gevallen] zijn, dat dan de Goddelijke dingen, en ook deze kwade dingen, veel klaarder aan hun ziel vertegenwoordigd worden, als anders, omdat nu alle uitwendige zinnen stil staan en alle gedachte afgetrokken en ingekeerd zijn, daardoor maken nu de dingen zulke ontzaglijke

aandoening op de ziel, en zo op het lichaam.

Niemand denke, *hun lichaams krachten die zij soms te werk stellen zijn zo groot, dat het enkel uit zielsdrift hun eigen werk niet zijn kan*; die herinneren wij eens, wat iemand in drift, niet doen kan, en als hij zichzelf of niemand ontziet of vermijdt; dan kan één gemakkelijk vier werk geven; en zij van zichzelf zijnde, weten doorgaans niet wat zij doen.

59. Ik ben oog getuige, dat een kind van elf jaar van zichzelf viel, krachtig en met veel aandoening des gemoeds, op de vloer lag te bidden, en de Duivel wierp haar in, zoals ze zeide, *dat zij wel bekeerd was*. Waarop het kind met boosheid, als naar de Duivel sloeg, en zeide: *gij Helhond ben ik bekeerd, dat is niet waar, gij wilt mij bedriegen, neen Heere Jezus*, zeide zij, *U moet ik hebben of ik moet verloren gaan*. En zo als zij die laatste woorden sprak, vloog zij schielijk overeind, waarop men haar greep om haar te bewaren voor ongelukken. Dat geweld dat zij toen maakte in dat slaan, kwam wel van de werking des Duivels, maar niet op haar lichaam, maar in haar ziel blies die boze geest dat in.

Wat vreselijke dingen, hij aan 't verstand van die jonge kinderen of ook bejaarde [=volwassenen] dikwijls brengt, is niet nuttig te schrijven; maar die mensen schreien, roepen en bidden daar tegen, en ook met geweldige lichaams worsteling, die onaangenaam zijn om te zien; zij wilde van zijn macht verlost worden, zij kunnen zo boos op hem werden, dat hij hen altijd verleid heeft, en naar 't verderf gevoerd; ja even gelijk hij Jezus de Koninkrijken der wereld vertoonden, en beloofde, zo heb ik het van jonge kinderen die van henzelfen leggende uitdrukten, dat hij hen een beker of glas vol goud vertoonde, wilden zij hem dienen. Of, dat zij van een hoogte zich moesten neerwerpen, daar zouden zij aan weten, of zij verkoren waren, dan zou God Zijn Engelen zenden om hun te grijpen en te bewaren. En al zulke dingen. Dan, als zij van henzelfen zijnde dat ondervinden, dan hebben soms vier man aan een mens te houden; moet men zulke dingen lasteren? Moet men niet bidden met en voor dezulken? Zulke werking des Vijands bewijzen meer ten goede als ten kwade.

Achtste tegenwerping.

60. *Men maakt er bekering van, of ten minste men legt er te veel gewicht op, als bijzondere blijken van de werking des Geestes, men stelt dat tot de bekering nu behorende.*

Hierop antwoorden wij:

1. Hoe dwaas dat deze of gene onkundige en dwaze, deze of diergelijke dingen denkt of drijft, dat weet ik niet, en kan niet ten laste van dat volk in 't algemeen gelegd worden, die deze toevallen hebben, of die van die mensen goede gedachten hebben; want zoveel als ik ooit gesproken heb zou dat verfoeien; het volk in 't algemeen die het onderworpen zijn, leggen er doorgaans geen gewicht op, om daarom wat goeds van zichzelf te denken; en van andere mensen zijn mij nooit voorgekomen, anders sou ik ze zeer bestraft en vermaand hebben; en dat dat tot de bekering behoort, zou alle vorige Godzalige in den lande, en die nu in de Hemel zijn veroordelen, want die hebben het niet gehad; zodat dat zo monstrueus dwaas is, dat het geen antwoord waardig is; nochtans de dwaze wereld houd zich met zulke dingen op, en sommige dringen het moedwillig een ander op.

61. Men zal mij tegenwerpen: *hoe komt dat veel dan er naar verlangen, om het weer opnieuw te krijgen, als zij het meer gehad hebben.*

Waarop ik antwoord:

Dan noemen zij die lichaamstoevallen niet in 't afgetrokken, maar als voortvloeiende uit zielsaandoening die zij gaarne hebben over de eeuwige en Goddelijke dingen, gelijk de onloochenbare bevinding hen leert, dat naarmate zij weer meer aandoening hebben aan hun hart, zij meer en sterker die lichaamsaandoening krijgen; en zo in die samenvoeging, zoals zij het nu doorgaans hebben, verlangen zij er wel eens na; doch zeggen doorgaans: *als het de wille Gods was, mocht ik dezelfde zielsaandoening en werkzaamheden hebben, en niet van mijzelf raken, dat zou ik mij een voorrecht rekenen*; doch zij zijn te gewilliger om die te ondergaan, omdat zij ondervinden dat zij van henzelfen zijnde, soms klaarder ontdekking van de Goddelijke dingen krijgen, en veel sterker aandoening, van begeerte, of liefde, of blijdschap, als ooit present zijnde; dat ondervinden zij met zoveel bewustheid, dat het praten van een ganse wereld van mensen, hen niets kan wijs maken van het contrarie.

Wij betuigen voor God en de wereld dat wij er geen gewicht op leggen; spreekt men soms van die aandoening met genoeg als van goede dingen, het is op veronderstelling, of kennis aan de personen, dat het voortvloeit uit oprechte zielsaandoening, en met rechte werkzaamheden gepaard gaat.

Denkt iemand *of men dat niet te licht geloofd*; die antwoorden wij, dat is een dispuut apart; wij allen zijn feilbaar, al feilde men in 't onderwerp, zo was de feil niet gelegen in het al te veel gewicht leggen op de lichaamsaandoening; in het onderzoek of oordelen over de bekering der mensen, neemt men alhier niet ten goede of ten nadele in aanmerking, de lichaamsaandoening; men onderzoekt naar dezelfde dingen waarop men altijd zijn goede gedachten over de staat der mensen gegrond heeft.

62. Doch wij zijn van gevoelen, dat men die lichaamsaandoening, in zichzelf of in andere niet moet tegen gaan, op zulk een wijze dat men de zielsindrukken en aandoening tevens weg zondigt; men dringt soms mensen een gevoelen op, dat hij betuigd te verfoeien. In de strijd tegen **Do. Kuypers** heeft men zich van zulke wapenen bediend, met de wereld wijs te manken, dat die leraar die aandoening en toevallen tot de bekering brengt. Dezelfden die dat verfoeit hebben in Do. Kuypers tegenpartij, werpen nu soms dat zelve op hun mede Christenen.

Nee vrienden, dat wij met meer genoeg als gij, die lichaamstoevallen aanzien, komt alleen daar vandaan dat wij genoegzame gronden vinden om te geloven dat het uit de zielsaandoening voortkomt, en daar wat meer van zien en geloven als sommige, maar niet dat wij gewicht op de lichaamsaandoening zouden leggen. Het verschil dat hier onder de Godzalige is, raakt niet zo zeer de genegenheid voor die lichaamstoevallen, als welke in niemand in 't afgetrokken is; maar het verschil is in 't geloof, dat de een wat meer geloofd, van het grondbeginsel van die aandoening en toevallen, als voortkomende uit rechte zielsaandoeningen. Er zijn immers de klaarste blijken en voldoende bewijzen, die men in zaken van die natuur kan verwachten, dat veel het op zulk een wijze ondervinden, als wij geloven; en daarom zijn wij van die toevallen zo afkerig niet, omdat wij van de oorzaak in veel goede gedachten hebben, en die zielswerking die zij er onder hebben, voor ware bekering in sommige aanzien.

Negende tegenwerping.

63. *Het slaat tot elkander over, als het één of twee het krijgen volgt er wel zeven.*

Waarop wij antwoorden.

Dat is soms waarheid, en ook op veel tijden contrarie, wij geloven ook dat soms het zien van de aandoening, de aandoening kan veroorzaken. Maar wat is daar nu uit te bewijzen tot nadeel van het Werk Gods? Ik stel eens, 't geviel dat veel overtuigde bij een waren, en waren geen andere lichaamsaandoening onderworpen als tranen storten

en schreien, dat niemand zal veroordelen in de boetvaardigheid en droefheid over zonden en Godsgemis; zou nu ook door de tranen en hartstochtelijk schreien van enige weinige, niet in veel andere ook die zelve hartstochten kunnen veroorzaakt worden? Zou men dan daaruit bewijzen kunnen, dat die tranen in al dat volk enkel natuurlijk waren? Is dit niet hetzelfde argument? Ik weet niet hoe mensen van verstand, zulke ellendige dingen kunnen voor de dag brengen. Maar wat kan een mens, ja een wijs man niet doen; als er veroordelen zijn!

Is dat zo wonderlijk als iemand die sterke aandoening van andere hoort en ziet, en hij weet door eigen bevinding, en goede gedachte die hij van andere zijn bekende heeft, dat het voortvloeit uit gevoel van Goddelijke dingen, dat hij dan ook weer meerdere en nieuwe indrukken aan zijn hart krijgt, en dat daar door weer lichaamsaandoening komen? Wil iemand niet geloven dat het zo is, dat is op zijn rekening, het zal namaals wel blijken wat het geweest is; daar zullen een menigte zijn die met genoegzame bewustheid, en blijken van oprechtheid, dát getuigen dat zij de indrukken in hun gemoed soms voelen opnieuw boven komen, door het zien van anderen, en dat dát dan in hen ook weer die gevolgen heeft, van lichaamsberoering. Maar daarenboven uit dat overslaan van de enen tot de anderen, kan ik meer bewijs vinden voor mijn gevoelens als tegen. Let hier eens op; als ik veronderstel, dat de dingen voortkomen uit die beginselen gelijk ik beweet, dan kan ik veel beter begrijpen hoe het zo schielijk van 't een mens in 't ander overgaat, als dat het aan enige andere oorzaak hoegenaamd wordt toegekend. Ik kan beter begrijpen hoe door droefheid over zonden beroerde mensen, op het zien van beroerden meer beroerd worden, als dat een mens de koorts of enige pijn kreeg, door het zien dat ze anderen hebben, zodat het overslaan een argument vóór het werk is.

Tiende tegenwerping.

Het schijnt in de meesten een onbezonnen drift, meer als bedaarde lust om God te zoeken.

Dit is wel meer eigen aan eerst overtuigde, en nieuw bekeerde, dat gaat veeltijds maar al te ras weer wat over, dat zal weer eens bedaren. Men moet in aanmerking nemen, dat de grootheid van 't getal, de uitwendige drift en ijver zo wat meer doet in 't oog lopen, en waarlijk aanzet; des enen ijver verwekt des anderen op.

Kom beschouw eens met een bedoord gemoed, dat eerbied voor het Werk Gods heeft, als eens mensen die tevoren als onwetende dieren en blinde mollen in de aarde gewroet hebben, nooit hun gedachten met grote en heerlijke of enigszins iets waardige dingen vervulden, als die tot hun kennis krijgen, zulke nieuwe bij hen tevoren onbekende, heerlijke, ontzaglijke en zalige waarheden; en dat zaken daar hun eeuwig wel of kwalijk aanhangt, al dat zalige dat er in God en in de Heere Jezus Christus is; ... als dat zo nieuw bekend word, en God geeft inwendig licht en leven, - die drift, die daar wel is, en dat in jonge driftige schepselen, die is onuitdrukkelijk sterk, en nochtans te verschonen en in een zekere zin zeer te prijzen. O, die 't ondervonden heeft zal het niet tegenspreken.

De onbekeerde natuurlijke mensen kunnen niet begrijpen, die allerheftigste drift van de nieuwe bekeerlingen, die Jezus zoeken en vinden.

Och arme natuurlingen, indien zij Jezus niet anders leerde kennen als uit het Vragenboek, gelijk de meeste leden van Nederlands Kerk, en als Jezus Zich niet aan hen openbaarde, gelijk Hij niet doet aan de wereld, als zij met geen bovennatuurlijk licht bestraald werden, als zij niets meer zagen als de onbekeerde letterkundige, zij zouden in zo'n vlam van liefdesdrift niet staan; die uitwendige naam Christenen hebben zoveel drift in de Godsdienst niet.

65. Och, hoe noodzakelijk en hoe zalig en heerlijk komt Jezus hun onder het oog! O, wat onuitdrukkelijke begeerten naar Jezus is er soms in hun zielen! Zou dat een vrucht zijn van Duivels werk? Die liefde tot Jezus is in veel van dat beroerde volk, soms sterk als de dood, en dat mensen die tevoren even driftig de Duivel gediend hebben, met drinken, vloeken, razen, tieren, spotten, in de herberg lopen; in plaats van dit alles zouden ze nu wel eten en slapen verlaten, om van Jezus te horen spreken, en met de anderen en de Vromen in den gebede God te zoeken. Is die drift zo te veroordelen? O, dwaze wereld, hoe zal Jezus als gij zo sterft u eens aanspreken, in Zijn toorn en in Zijn grimmigheid verschrikken! Daarvan nu ook die zo gehate, en zoveel laster onderworpen nachtvergadering, daar Gods volk altijd van beschuldigd is. Och, hoe ras gaat dat over zelf in degenen die bekeerd worden, die hooggaande ijver om eten en slapen te willen verlaten, om Jezus te zoeken; en 't kan en moet ook zo niet blijven, elk moet met ere door de wereld komen. Maar dat jonge mensen, die daar verlov toe hebben van hun ouders, eens tien a twintig weken, de wereldse belangen bijna geheel verzuimen, en niet uit luiheid, - want zij zijn van 't slapen ook afkerig, het is hen leed dat zij slapen moeten, - wat is daar nu zoveel aan gelegen?

Indien het waarlijk voortvloeit uit ijver en liefdesvuur om Jezus te zoeken, men zal zeggen.

Ja als het daar uitvloeit, hebben wij daar in sommige niet meer bewijs voor dat dát zo is, als iemand voort contrarie zou kunnen bij brengen; als uitwendig niet anders blijkt, wilt gij dan hartkenners zijn?

Ja men heeft ook hier wel veelmaal in tegenwoordigheid, of afwezen van de leraar, vrijwillig tot 11 á 12 uur doorgebracht met spreken en zingen en bidden. Daarvoor schamen wij ons niet; en gij vijanden zult het in de dag des oordeels ons niet verwijten, daar zijn wij gerust op; en dat door de toevallen van velen wel eens langer moeten bijeen blijven, ... nood breekt wet.

Elfde tegenwerping.

66. *Als men er eenparig tegenwerkt dan houdt het op met die lichaamsaandoening, en dan ziet men wel dat er ook niet veel goeds over blijft.*

Ik antwoord: dit argument zal niemand willen toestaan, in andere gevallen, en moet het dan nu gelden, is alle werk (dat onder Gods toelating, van mensen wel eens gestuit word) daar door gebleken het Werk Gods niet te zijn? Dat zal geen verstandig man zeggen. Ik weet wel als God krachtadig in de uitverkorene werkt, tot hun bekering, kan het niet gestuit worden; als God een werk begint dat Hij besloten heeft te zullen volbrengen, dat dát geen mensen keren kunnen, en dan is het waarheid: *indien het uit God is kunt gij het, niet breken.*

Maar anders is dit niet algemeen waar, onder Gods toelating wordt veel goed werk gestuit, gestremd en bedorven; heeft men dit werk ook ergens weten weg te krijgen, namelijk die lichaamsaandoening, en dat zonder dat men het Werk uitblusten, dat zij aan hun hart hadden, dan heeft men wat goeds uitgewerkt. Maar heeft men 't een mét 't andere onderdrukt en gestuit, dan is het kwaad. Om de ganse wereld wilde ik daar niet schuldig staan; God weet alles, Die zal oordelen, elk doe gelijk hij op zijn doodsbed wensen zal gedaan te hebben.

67. *Zo zeggen sommige, als men ze ergens mee dreigde dat zij het dan niet krijgen zouden.*

Dit komt ons voor als de uiterste trap van dwaasheid en Godloosheid waar toe mensen kunnen vervallen, en gaat te boven alle de boosheden van het Pausdom, want die

hebben met geweld mensen gedwongen, tot het verkiezen van een Religie en verlaten van een andere, zoals het een mens in zijn vrije en redelijke keus heeft, maar hier wil men mensen straffen, over het krijgen van iets daar zij geen oorzaak van zijn, want het zij dat het Duivels werken zijn of lichaamstoevallen of bezoeken, daar is tegen te bidden, maar de mensen die het krijgen zijn niet strafbaar. Als eens de pest onder de mensen was en de dood, of enige andere straf werd bedreigd op ieder die ze kreeg, zou dat niet zot en tiranniek zijn? Even zo is dit, moeten dezulken niet denken dat zij zich vreselijk bezondigen, zo het van Gods Werk komt? Het Pausdom heeft mensen gedwongen bij hun Religie te blijven, maar nooit misprezen veel min gestraft, de ijver en aandoening die het volk over hun eigen Religie hadden.

Hier mede veroordelen wij niet, dat men niet wil toelaten dat die beroerden in de Kerk blijven, dat zij er uitgedragen worden, en die sterke beroering die het gehoor stoort; dat veroordeel ik nooit, dat doet men hier ook te **Werkendam**.

68. Als het volk onder de bediening des Woords eens veel tranen storten, doch met bedaardheid, zou dat niet kunnen toegeschreven worden aan de indrukken door het Woord Gods? Maar als er ook eens een zware bedreiging werd afgelezen eer de Preek begon, voor alle en elk die tranen storten, en dat men op zware straf zo min in de Kerk, als in het Hof der Perzische Koningen bedrukt mocht zijn, ik zou verwachte dat niemand tranen zou storten. Men kan wel mensen beletten vrucht van 't Woord te hebben, zo zou men ook met geweld de aandoening wel kunnen stremmen onder het volk; maar God zal oordelen en gericht houden.

Men zal mij tegenwerpen, *kan men geen indrukken voor het Woord hebben, zonder die lichaamsaandoening?*

Ja, ik wel, en duizend anderen met mij, maar die mensen zullen betuigen, dat zij als zij indrukken aan hun hart krijgen, het niet kunnen beletten.

69. Terwijl het nu dan zo klaar blijkt dat God zo een wonderlijke weg houdt, in het bewerken van mensen; moeten wij dan niet voorzichtig in het besturen van dat werk zijn, en toezien dat men het Werk des Geestes niet uitblust. Wij worden bericht dat men **in een voorname Stad** die dingen heeft doen ophouden, door er tegen te bidden en te vermanen, en meteen dat er niet veel van 't inwendige werk is overgebleven. Maar wie weet of God geen ongenoegen in dat doen heeft, en daardoor met Zijn Geest wijkt. Wij willen niet positief oordelen van afgelegene plaatsen; hoewel een berucht Man van **Amsterdam** alhier gezegd heeft, dat hij er nog wel 5 á 6 van die lichamelijke beroerde gesproken had, die hem genoegzame blijken gaven, dat zij van hart en weg en staat veranderd waren.

Als overtuigde of begenadigde, die in het ondervinden van het Werk Gods die lichaamsaandoening hebben, horen dat men zich zo sterk tegen hun aandoening verzet, zo word hun hart zo beklemt, en zij verliezen alle zegen onder het Woord, en dus krijgen zij dan die lichaamsaandoening niet, of wel eens van die benauwdheid, want die krijgen zij als zij zielsbenauwdheid krijgen; maar kan nu van een Godvruchtig gemoed, het Werk Gods in Zijn kinderen zo te bederven? Die ergernis smart die zulke mensen, en soms kinderen die Jezus zoeken, van dat Werk ondervinden, doet mij wel eens denken om Jezus' woorden: *zo wie een van deze kleinen die in Mij geloven ergert, het ware hem nutter dat een molensteen om zijn hals gehangen ware, en hij verzonken was in de diepte der Zee.*

Elfde tegenwerping.

70. Die aandoening maakt de mensen onbekwaam om met het Woord te werken, en

van dezelve Prediking zegen te hebben.

Waarop wij antwoorden:

1. De onwraakbare ondervinding leert zelf naar de toestemming van sommige die deze tegenwerping maken, dat er veel van die ontroerde, sterk en recht werk met hun zielstaat en met God en Christus hebben, en ook waarlijk bekeerd worden. Wat kracht heeft dan die tegenwerping?
2. Die mensen zijn geen vrijwillige oorzaak daarvan, wij hebben nu omstandig getoond, en blijkt zonneklaar dat het Gods weg nu alzo is. Wat zijn dan die redeneringen?
3. En al zijn zij soms eens onbekwaam om het Woord Gods te horen, daarom zijn ze gedurig in die staat niet, zij hebben nog overvloedig gelegenheid om Gods woord te horen.

Twaaifde tegenwerping.

71. Een mens kan in die staat van beroering als men buiten zichzelf is, alzo min het ware Werk ondervinden, als in de droom; dat kan voor geen redelijk en wezenlijk werk gehouden worden, dat in die staat ondervonden wordt, dat zijn maar inbeeldingen.

Deze tegenwerping zou van een groot gewicht zijn, indien de mensen present zijnde nooit dat zelve, en het ware werk ondervonden, als zij dan gelijk van een droom, niets overhielden; maar dit is alles recht contrarie, die mensen ondervinden dat wel anders, het is niet als een droom na het ontwaken, maar als zij in die staat, Jezus aan hun ziel in Zijn algenoegzaamheid en gewilligheid ontdekt gevonden hebben, als zij hun ziel met al hun zonden en ellende aan Jezus hebben kunnen overgeven, en zich recht aan Hem toevertrouwt hebben, en God als een God van zaligheid zich aan hun geopenbaard heeft, dan zijn zij eveneens als die, die het in een gewone staat ondervonden hebben, en ondervinden ook in een gewone staat, zonder die lichaamsaandoening, ook wel eens het werk aan hun zielen, en zij geven de rechte blijken van waar geloof en bekering.

72. Deze tegenwerping is van een vreselijk gevolg, want zou de staat van al die mensen veroordelen, die dat onderhevig zijn. Wat strijdigheid is daarin met Gods woord en de gezonde reden? Dat God Zich in die staat aan de ziel der mensen openbaart, door middel ook van 't Woord, namelijk de kennis die in 't verstand van die mensen is. De Profeten hebben in verrukking van al de uitwendige zinnen, ook wezenlijke dingen ondervonden, zelf in de droom; ik wil dit niet volkomen vergelijken, wij willen maar bewijzen, dat al wat iemand ondervindt in een staat, dat zijn uitwendige zinnen verrukt zijn, geen ijdele zaak of blote droom is.

Dertiende tegenwerping.

73. Die lichaamsberoering zijn geen werking van de Geest, Die bewerkt de zielen der mensen en niet de lichamen.

Waarop wij antwoorden:

Dat wij of allen die wij kennen, geen ander gevoelen hebben, wij geloven niets minder, als dat de Geest in de bekering op de lichamen werkt, maar dat hij op de ziel werkt. En waarom en hoe dat wij die hedendaagse lichaamsaandoening, doch aan God toeschrijven, dat begrijpen wij aldus: Gods Geest werkende in de ziel der mensen, de gestalten, aandoening, en werking die de verootmoediging, geloof en bekering uitmaken, bestiert het in Zijn aanbiddelijke Voorzienigheid heden alzo, dat dat nu in zoveel mensen, zulke invloeden op hun lichamen heeft, daar God best reden van weet

waarom Hij het doet.

74. Het is ten eenmaal onwaarachtig, dat wij die lichaamsberoering, *de werking des Geestes* zouden noemen; maar wij zeggen dat de benauwdheid of de blijdschap die de Heilige Geest in de ziel werkt, zulke invloeden op de lichamen heeft, en dat God daar de Auteur van is, en geen Duivel of mensen, en dat blijkt Zonneklaar. Als iemand onder het Woord Gods de werking des Geestes aan zijn ziel ondervindt, en hij tranen stort, zo is ook dat uitwendige tranen storten, geen werking van de Geest, maar is wegens de aard van de menselijke natuur, *een gevolg* nochtans soms van de werking des Geestes; zo ook hier. Die dit niet verstaat, die wil het niet verstaan, gelijk het met velen is. Als iemand in een brief die hij ontvangt, een voornaam ongeluk leest, dat hem zo ontstelt, dat hij van zichzelf raakt, of ten minsten moet ader gelaten worden, werkt dan die brief opdat lichaam zo, neen op de bevatting het verstand des mensen en dan heeft de ontsteltenis der ziel, die invloeden op het lichaam, zo ook hier. Die nu nog zegt dat wij die lichaamsaandoening, voor het Werk des Geestes aanzien, die lastert tegen zijn beter weten aan; wij betuigen voor de Alwetende, niet anders te geloven als wij schrijven.

Veertiende tegenwerping.

75. Men houd de mensen zo licht en schielijk voor bekeerd.

Waarop wij antwoorden.

1. Wij houden ze niet lichter voor bekeerd, die deze lichaamsaandoening hebben, als degenen die ze onderworpen zijn. Wij geloven en allen die wij spreken geloven, dat velen niet alleen te veren, maar nu nog zonder die lichaamsaandoening bekeerd worden; en op wat gronden wij mensen voor bekeerd en gered houden, blijkt klaar uit hetgeen wij van de zaken verhalen, daar wij hun bekering en geloof in stellen. Elk Gereformeerd Lezer moet overtuigd staan, als een mens ondervindt en oefent in waarheid, die dingen die wij verhalen, van de bekering der mensen, dat dát volgens de Woorden Gods, voor bekering en geloof in Christus moet gehouden worden.

Zegt of denkt iemand, men geloofd te licht dat degenen die het praten ondervonden hebben, en het soms maar verstandswerk of onoprecht napraten is; en onder voorgeven dat een onkundige alles zo nauwkeurig niet kan uitdrukken, vult een gebrekkelijk verhalen van nare werkzaamheden aan, met zaken die zij niet ondervonden hebben.

Waarop wij antwoorden.

Dit en nog meer, kan men zeggen en denken, maar als het op bewijs aankomt, dan zou het soms ver te zoeken zijn. Als deze dingen en vooroordelen diep in 't hart zitten, komen die gedurig boven; en wie zal die uit het hart der mensen krijgen? Er is altijd onder degenen die het in het wezen der zaken eens zijn, wat wezenlijke gronden van zaligheid zijn, verschil in het beschouwen der bepaalde onderworpen, dat de een eerder de andere later, de waarheid van het werk in de bepaalde personen geloofd; en als men het in zijn hart beide geloofd, zal de een dat omzichtiger verbergen, enige tijd, en de andere zal het openhartiger laten blijken. Elk kan niet anders als naar zijn licht te werk gaan, zoals hij voor de Heere in zijn gemoed ruim staat, dat hij wel doet; in deze moet de onderlinge verdraagzaamheid plaats hebben, zal de vrede bewaard worden.

76. Die dingen die wij van het volk verhalen, moeten wij met volle overtuiging in de onderwerpen zien, eer wij ze voor begenadigd houden, en als wij in de onderwerpen

niet dwalen, zal ieder belijden dat wij op gewisse gronden bouwen; wij hebben duidelijk in dit schrijven getoond, op wat gronden dat wij hier mensen voor bekeerd houden; wij zijn verzekerd dat wij die gronden hebben, omdat van die mensen te geloven, die men in zaken van die natuur kan hebben. Onfeilbaar is geen mens in het oordelen over een ander; spreekt iemand eens bij een mens die bij een ander voor bekeerd gehouden word, en kan hij op die tijd die blijken er niet van horen, hij heeft nog geen bewijs dat dit mens genadeloos is. Zij hebben altijd geen licht om klaar van hun bevinding te spreken. Die dat altijd zo doen kan geeft de meeste reden van bekommerlijke gedachten, dat het overgenomen en geen ondervonden werk is; men moet dan denken dat mens zal apparent,³ aan een ander op een andere tijd zich beter hebben kunnen openbaar maken. Onze achterdocht kan te groot zijn, over het Werk Gods in de mensen, en men kan te licht geloven; op overtuiging en begeerten en werkzaamheden, al schijnen zij recht, zonder overgang in Christus, het goede van iemand te denken, en hem daar mede te troosten, is bij ons niet goed gekeurd, nog gepraktiseerd; dat was gevaarlijk en schadelijk zelfs voor de oprechten, die geen lichte gronden willen aannemen; veel meer voor anderen.

77. Maar als iemand volkomen blijken geeft dat hij die geloofsvereniging met Christus ondervind, die wij verhalen, en wij zijn in ons gemoed overtuigd, dat wij reden hebben om te geloven dat wij in 't onderwerp niet dwalen, dan zijn wij verplicht om God de eer van Zijn werk te geven.

En wij zijn van gevoelen als iemand met volle verzekering voor zichzelf, aandeel aan Jezus krijgt, en zich verblijdt en God verheerlijkt in en over dat zalig geluk, dat wij met onze achterhoudende gedraging, dat werk niet moeten uitblussen, gelijk ras geschied, waardoor God van zijn eer en die ziel van hun blijdschap worden beroofd; Wij kunnen zo voorzichtig niet handelen, al lagen wij op ons doodsbed; *elk zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd.*

En oordeel niet streng een anders doen. Wij hebben uit veel bevinding van die dingen al iets geleerd. Ik heb eens gezien dat een mens die met volle ruimte en verzekering, hun ziel met al hun zonden aan Jezus was kwijt geworden, en met God verzoend stond, aan andere dat verhalende, die uit vorige kennis aan dat mens en tegenwoordig spreken, zelf wel geloofde dat het waarheid was, doch naar gewoonte hun geloof verbergende, en geen blijdschap tonende, oorzaak waren dat dit mens ongelukkig in bestrijding van de Vijand kwam. Zij dacht - gelijk de Vrouwe die haar penning weer gevonden had - dat zij zich met haar verblijden zouden, maar ziende de achterhoudendheid, zei haart hart en de Vijand: *gij kunt wel zien dat zij hun hart met u niet verenigen.* Zij werd benauwd, beklemd en donker, zij verloor haar licht, geloof, vrede en blijdschap, die tevoren groot was, en was acht maanden in een donkere staat, en toen redde God haar weer. Zie, dat zijn de vruchten van die voorzichtigheid.

De Apostelen en de eerste Christenen, zullen zoveel menselijke voorzichtigheid niet gehad hebben. Och, dat God Zijn volk enerlei hart gaf, wat zou het Christendom sieraad hebben!

En wij betuigen dat wij van alle die het gunstigste van die lichaamsaandoening oordelen, niemand weten, die om dezelve de bekering van mensen te eerder geloofd, veel min zijn wij zo zinneloos en dwaas. Maar om in deze hoge en wondere weg Gods, alles bijna ongelovig te verwerpen, dat zal de Heere thuis zoeken, en een magerheid aan hun ziel zenden.

³ Apparent is: waarschijnlijk

Vijftiende tegenwerping.

78. *Het was ongewoon tevoren in Gods Kerk, hoe komt dat nu de bekering zo toegaat?* Dit vragen wij aan degenen die deze vraag doen, hoe komt dat nu zo? God weet het, maar het uitwendige van die Historie, kan niemand loochenen, het is zo, dit gebeurd voor het oog der zon, dat zoveel mensen die aandoening hebben, en dat veel op die zelve wijze, als altijd mensen doen die bekeerd worden, over hun zonde rouwklagen en wenen, en Jezus zoeken, de wereld en de zonden overlaten. Is nu die werkzaamheid maar een bloot gevolg van dat lichaamstoeval, zo wilde het velen begrepen hebben, en het is zonneklaar dat de meeste, eerst die zielswerkingen ondervinden, en dat die lichaamsaandoening daar een gevolg van is.

Maar vraagt men nu de reden, hoe komt dat hedendaags zo?

Wie zal voldoende antwoord geven? God weet wel reden van Zijn daden, laat wij Gods weg aanbidden, en daar is nog wel wat van die reden te zien.

79. Was het in een of weinige plaatse alzo, maar moet de algemeenheid en uitgebreidheid van die zaak, geen indrukken verwekken, dat het God doet, tot hoge en ontzaglijke einden? Als wij een zaak zien gebeuren, waar van wij de reden niet kunnen zien, moeten wij niet voorbarig een kwaad oordeel vellen, en in zaken intreden die al te na aan de ere Gods vermaagschapt zijn, en daar Gods eer in benadeeld zou worden. Het is nu zo, het was tevoren zo niet; wij aanbidden, velen lasteren, haten en woelen; anderen vitten, redeneren en spreken laag en met klein-achting van alle de aandoening, en van allen die ze krijgen. Wij zullen van achteren denk ik de meeste vrede vinden, als het op een sterven gaat.

Och, dat God Zijn volk getrouw maakte! Maar de grond zit daar, men geloofd zeer weinig dat er onder die beroerde veel zouden zijn, die het Werk Gods aan hun hart hebben! Maar o, hoe blij ben ik soms als ik denk dat al Jezus' schapen, hoe vertreden, veracht, veroordeeld, tot één toe aan Zijn rechterhand zullen staan! Ik wil met die verachte hoop leven en sterven.

Zestiende tegenwerping.

80. *Dat veelvuldig en onordelijk samen komen, en al die 'Oefeningen', zijn de oorzaak van zulke ongereguleerde dingen in de Kerk.*

Op een ongewone wijze breekt de vijandschap en kwalijk spreken los, op de samenkomsten van dat volk; wij zullen ook aan de wereld eens rekenschap geven, hoe die bijeenkomsten bij ons geschieden.

Op veel avonden is men dan wel gewoon, soms in 't bijzijn van de leraar, soms in zijn afwezen, ten getale van **twintig tot zestig**, in 't begin wel talrijker, bijeen te komen in een huis, daar men de tijd doorbrengt met drieërlei betrachtting, dat is, bidden, zingen en spreken van de dingen die het Koningrijk Gods aangaan; dit is nooit onzes wetens geschiet van het jonge volk, of daar waren verscheiden mensen van jaren tegenwoordig, die in alles voorgingen, in bidden en spreken; en getuigen kunnen, dat alles eerlijk en met orde geschied. Daar spreekt de leraar, of in zijn afwezen andere mensen, die de Weg Gods kennen, de mensen elk bijzonder, ten minsten die en gene, eens aan, over hun staat en toestand, wat er tussen God en hun ziel thans omgaat, of soms wel in 't algemeen, tot de menigte naar de omstandigheid toelaat.

81. Daar zingt men soms met Psalmen en geestelijke Liederen zingende den Heere. Daar werpt men zich te samen neder voor de troon van God, en men smeekt het aangezicht des Heeren; hier in die bijeenkomsten onder dat bidden, zingen of spreken tot de bepaalde personen, raken de aandoening wel eens levendig gaande, zodat in die

vergadering veel beweging soms is, en men niet altijd vroeg kan naar huis gaan, gelijk men wel wenste. Doch dat begint nu merkelyk te bedaren, en de uitwendige aandoening des lichaams te verminderen.

Wat zal nu een boze wereld tegen die bijeenkomsten inbrengen? Niets, als enkel lasteren, liegen en kwaadspreken; de aanklager der Broederen heeft veel ten laste van dat volk, maar wij dagen de ganse wereld en al onze Vijanden uit, om iets ten laste van die bijeenkomsten, met bewijs in te brengen, dat uitwendig aanstotelijk is. Alle menselijke gebreken hebben altijd plaats, 'het is niet naar de reinheid des heiligdoms'; wij spreken geen gebrek en zonde voor, maar daar men de tijd met bidden en spreken van God en Zijn dienst, en met zingen van heilige Liederen en Psalmen doorbrengt, is dat niet naar de wille Gods? Maar de Heere zal alles in het licht brengen.

82. Zijn dat ongeregeldheden? Het is waar voor een tijd gebeurd het wel, dat het zo enige niet wel passende gedragingen na zich sleept; ik meen aldus, als veel mensen, inzonderheid onder de Jeugd overtuigd worden, van hun rampzalige staat, en als hun liefde tot Koning Jezus sterk gaande word, dan kunnen zij soms niet rusten, als zij niet onder de Godsdiensten, genademiddelen, bij Gods volk en bij elkander zijn, om te horen spreken van Jezus en het zalige dat in Hem is. Dat kan voor enige tijd in dat jonge volk, wel eens wat ongeregeld gaan, als zij wat veel vrijheid hebben; maar is dat niet beter als naar de herberg te lopen? Daar al de jeugd naar de herberg loopt, maakt men er zoveel gerucht ten kwade niet van, maar als zij wat meer als ordentelyk geoordeeld worden, bijeenkomen om van Jezus te horen spreken, dat is het voorwerp van strenge berisping en lastering. O, dwaze wereld! En hier lenen het oor na, die de naam van Vroom gedragen hebben.

Deze meer als ordinair veelvuldige bijeenkomsten, censeren maar al te ras, dat is voor een tijd als er veel te gelijk zoekende worden, in een eerste drift. O, dat zal zo ras verslappen, men zal daar naar zo gemakkelijk zoveel volk niet bijeen krijgen, om van Jezus te horen.

83. Heb maar wat geduld vijandige wereld, en kritiserende Vromen, het zal wel verminderen vrees ik; inzonderheid als uw pogingen gelukken. Dat God verhoede! Dat God ieder aan zijn zelve bekend maakte, dat hij te zien kreeg dat zijn wrevel een gevolg is, van die vijandschap van het slangenzaad, Gen. 3: 15. Men woelt in ons Land, inzonderheid de geestelijken, zeer tegen die bijeenkomsten, waarin men het Pausdom in vervolgende geest overtreft; het Pausdom heeft alle vergaderingen van mensen verboden en gestraft, daar men elkander een andere Religie inplante, maar nooit als zij met elkander spraken, van hun eigen Katholieke Religie. Maar hier haat en vervolgt men mensen, om het bijeen komen om te spreken van hun eigen Gereformeerde Religie. Och, dat Gods volk de handen maar ineen sla, en zich tot lijden en strijden bereiden! Is dat geen consciëntiedwang? Wie geeft nu mensen meer recht om Gods volk te beletten, hun bijeenkomsten en elkander te stichten, als ooit Koningen en Prinsen gehad hebben, om hun onderdanen te dwingen tot het nalaten van hun Godsdienst?

Zeventiende tegenwerping.

84. *Die de naam van een lastering wel dragen kan, is, men wil in deze hedendaagse bekering, met zoveel lichaamsaandoening de Bijbel en de rede ter zijden zetten.*

Dat is van mij gezegd. Een zeker bekend leraar in de **Dordtse Waard**, heeft kunnen goedvinden om te verhalen, dat hij dat mij had horen staande houden.

Waarop wij ter verdediging van onze goede naam, die ons meer als alle rijkdom waardig is, onze belangen te zeggen hebben; het werk in dit navolgende bestaat.

- Ten eerste. Wij zouden ons geheugen niet toevertrouwen; te kunnen bevestigen of ontkennen alles wat wij enige tijd geleden, gezegd of ontkent hebben; maar dit kunnen wij met waarheid zeggen, voor de Alwetende Hartenkenner en voor al de wereld, dat wij dat gevoelen, en zulke woorden met ons hart verfoeien en veroordelen; en dat ze nooit in ons hart zijn opgeklommen. Wij geloven en belijden dat de bekering, ook zoals ze hedendaags geschied aan Gods woord moet getoetst worden, als aan de enige regel des geloofs, en dit alles zonder arglistigheid, zonder enige zinsbehouding, of verberging van ons gevoelen. De Heere zij Getuige.
- Ten tweede. Dat wij niet geheugen ooit een dispuut van die natuur met dien Heer gevoerd te hebben. Ik heb wel eerst alleen en naderhand in gemeenschap met twee naburige leraars, met dien Heer gesproken over die hedendaags voorvallende lichaamsaandoening, die ook sterk in zijn gemeente was. Waarin ik met die twee leraars, gelijkelijk tegen die Heer betoogden, dat het ons bleek dat die lichaamsaandoening in veel mensen voortkwamen van de werkzaamheden en aandoening die zij in hun ziel, met en van de Goddelijke dingen hadden. Dat dit een aanbiddelijke weg Gods was, dat geen mensen of boze geesten daar oorzaak van waren, dat men dat niet sterk moest tegen lopen, gemerkt dat het Gods weg nu also was. Maar of die dingen tot de bekering behoorden, hebben wij tot geen onderwerp van ons dispuut gehad, want dat dreven wij niet, en oordelen wij dat in geen gezonde hersenen kan vallen; zo verklaren wij het dan zoals het daar ligt voor een volkomen leugen, dat wij dat ooit zouden gezegd hebben; en misschien uit misverstand, en misschien uit kwaadaardigheid voortgekomen.

Maar als het uit misverstand was, hoe zouden wij dan dit navolgende kunnen begrijpen? Toen het moest voorgevallen zijn, zal het gewis zijn, toen ik zijn Eerw. laatst sprak; want als hij mij naderhand nog weer gesproken had, zou zijn Eerw. mij daar wel over onderhouden hebben. Ook hebben wij over die materie alleen op een zekere dag (mij niet nauwkeurig bekend in mijn geheugen) gesproken 's morgens alleen, en 's namiddags met **Do. Alting en Do. Sibling** waardige leraars van Sliedrecht en Giessen- Nieuwkerk. Hoe komt dat die Heer, toen die leraars daar bij waren (en toen moest het al gebeurd zijn, want ik heb naderhand zijn Eerw. niet weer gesproken) mij toen niet over zo een gruwelijke Leer aansprak, en met die twee andere Heren mij vermaande, tegen zulke dwalingen? Wij hebben gans zulkeen dispuut niet gevoerd.

86. Indien die Heer waarlijk zelf geloofde, dat ik dat gezegd had, hoe kon hij dan verdragen, dat die twee Predikanten mij in mijn spreken ondersteunden, omdat werk zo niet tegen te werken, en waarom toen gezwegen, dat ik zo een onrechtzinnig gevoelen voeden? Dit geeft suspice⁴ dat het niet in trouw is. Maar anders kon het aldus zijn. Dat zijn Eerw. van mij willende hebben, dat ik die aandoening der lichamen uit de Bijbel bewees, dat ontweek heb met te zeggen *dat behoeft niet*; want ik stel ze niet tot de bekering te behoren. Wat behoef ik die lichaamsaandoening uit de Bijbel te bewijzen, ik leer niet dat ze vereisten zijn tot de bekering. Indien ik dit leerde dan moest ik het uit de Bijbel bewijzen. Ik noem het een toevallige zaak, al wat ik meer als sommige van die toevallen geloof, bestaat hier, dat ik meen, met grond te kunnen vast stellen, dat zij in veel mensen veroorzaakt worden, door het gevoel dat de ziel van de gewichtige en Goddelijke dingen heeft.

⁴ verdenking, wantrouwen

Heeft zijn Eerw. diergelijke redenen over mijn gevoelen, die welgevallen zullen zijn, alzo verdraait, dat ik nu Bijbel en rede in deze dingen wil ter zijde zetten, en heeft hij dat alzo verhaalt alsof ik in de bekering en het geen er wezenlijk toebehoort, de Bijbel wilde ter zijde zetten? Dan heeft zijn Eerw. zich aan de uiterste graad van trouweloosheid schuldig gemaakt. En zulke tastelijke leugens rollen dan van sommige Predikstoelen, dat zulke dingen geleerd worden onder die *zogenaamde Voorstanders van die beroering*.

Dit was ik dan verplicht aan mijn goede naam, en aan de zake Gods die er door gelasterd werd. Het is mij leed dat ik het gedrag van die leraar zo hatelijk heb moeten afmalen, doch het is zijn eigen schuld.

De Heere geve zijn Eerw. genade om de weg Gods te aanbidden, om een nuttig instrument in Gods hand te zijn, in die gemeente, daar zijn Eerw. zeer bekwaam toe zou zijn, wegens het bezitten van schone talenten, die zijn Meester hem heeft toevertrouwt, en brenge veel van dat beroerde volk in zijn gemeente, tot Zijn zalige gemeenschap over.

Achttiende tegenwerping.

87. *Sommige van dat volk als zij van henzelven zijn, spreken van een zien van Jezus, of een gezicht zien, hebben lichamelijke verbeelding, en wanbegripen.*

Waarop wij dit navolgende antwoorden;

1. Ter verdediging van het Werk Gods, behoeft men niet te verdedigen, de dwaasheden die deze of geen mochten voor de dag brengen; zijn de mensen niet vol dwaasheden, en is de Duivel niet listig om die en gene eens wat aan de fantasie te brengen? Al wist men daar verscheiden exempelen van, wat zou dat bewijzen tegen het Werk Gods in 't algemeen en in andere?

Ja maar die zelfde dingen worden als hoge bevinding verheft en geprezen.

Ik kan niet weten wat hier of daar gebeurd, maar het is ons niet gebleken, dat dit laatste waarheid is, en wij hebben veel gehoord en gezien. Wij zullen voor ons spreken en voor de vromen die wij kennen. Wij weten niet dat het zou kunnen bewezen worden, maar dat is waar, dat somtijds rechte, doch hoge bevinding van ontdekking van God en Christus aan de ziel op zulke wijze gesmaad wordt, en wel eens van die het minst past, en niet genoeg onderzocht hebben, maar op berichten van anderen aangaan, en de onderwerpen zelf niet spreken.

2. En alle Lichamelijke verbeelding die de ziel maakt van Jezus naar Zijn menselijke natuur, óf als hangende aan het kruis, óf als staande met uitgebreide gewillige liefdearmen, óf nu verheerlijkt in de Hemel; zijn geen onbetamelijke verbeeldingen, en derhalve alle lichamelijke uitdrukkingen, dies aangaande zijn geen wangevoelens. Is Jezus ook geen mens zowel als God? En is Hij niet naar beide Zijn naturen onze Middelaar?

88. Ook stelt de Bijbel de Goddelijke dingen, Christus en Zijn heilgoederen, soms leerstellig ter neder, zoals zij zuiver door het verstand redelijk beschouwd worden; en soms onder zinnebeeldige vertoning die van de lichamelijke dingen ontleent zijn, en onder én door deze zijn de geestelijke dingen afgemaakt. Mogen wij dan niet geloven dat de Heilige Geest door het Woord op de laatste wijze, ook de Goddelijke dingen aan de bij aanvang geheiligde verbeelding der zielen brengt, en alzo de geestelijke dingen aan de ziel verbeeldt, zodat zij gans schriftmatige bevattings maakt, en Bijbelse woorden formeert, doch wat zinnebeeldig, en dus lichamelijk? Is dat ketters?

3. Nog eens ten derde. Wij geloven en dat zal niemand tegenspreken met grond, dat God wel eens op een Extra-ordinaire wijze zich aan mensen vertegenwoordigt, dat

is zeker. God is een oneindig Wezen die met het eindig verstand niet volmaakt kan gekend worden, veel min met lichaamsogen gezien worden. En niemand in dit leven ziet God gelijk degenen die voor Zijn Troon zijn; en dat in alle drie die betekenissen niemand God zien zal en leven. Ook ziet niemand Jezus' menselijke natuur in dit leven. Maar wie zal bepalen, hoe klaar en hoe van nabij dat God Zijn heerlijke volmaaktheden, en de verheerlijkte Jezus, aan het zielsoog der gelovigen kan of ook wil vertegenwoordigen? Die zijn eigen bevinding tot de grenspaal zetten wou, zou geen blijken van nederigheid geven.

89. Daar zijn onder ons enige geweest, die iets van die dingen gekend en ondervonden hebben, dat juist niet algemeen ondervonden word, doch met zeer veel blijken van Goddelijkheid en rechtzinnigheid, voorvallende in die staat dat de uitwendige zinnen verrukt waren. Het bestond in dit navolgende, en laat elk er over oordelen, zoals hij onder betamelijke indrukken Gods bevindt te behoren; en dan zal de rechtzinnigheid van de dingen genoeg blijken.

In die staat dat de uitwendige zinnen verrukt waren, doch vrij bedaard, vertegenwoordigde de Heere aan hun zielen met Extra-ordinaire klaarheid, Zijn heerlijke volmaaktheden, inzonderheid zoals ze in het zaligen van zondaren uitblinken, werden ongemeen klaar ingeleid in de eeuwige liefde Gods, en hoe zij van eeuwigheid door de Vader aan de Zoon waren gegeven, hoe de Zone Gods in hun plaats aan 't vervloekte moordhout des kruises eens Gods toorn in Zijn ziel gedragen had; hoe zij getrokken waren nu uit de macht der duisternis, en overgebracht in 't Koninkrijk van Christus; dan werden zij wel eens ingeleid in hetgeen hen eeuwig te wachten staat, en wat heerlijkheid en gelukzaligheid zij eeuwig te wachten hadden. Al wat God dien aangaande daarvan in de Bijbel openbaart, en hoe de gezaligde daar hun kronen voor de Troon neerwerpen, en hoe Jezus daar met zijn Vader op Zijnen Troon in heerlijkheid is, en 't Voorwerp der liefde en aanbidding; dit alles vertegenwoordigde zich zo van nabij aan hun geest, en zij spraken dan in die staat zó verheven, sierlijk en krachtig van die hemelse dingen, dat elk die het hoorden, moest zeggen: *heeft God zich ooit aan mensen geopenbaard in dit leven, zo doet Hij het dezen ondervinden.*

Als zij nu dat alles zo beschouwden in die staat, dat zij alle bewustheid van het uitwendige door verrukking der uitwendige zinnen kwijt waren, was het hen niet anders in hen verbeelding alsof zij in en bij die dingen waren, en dachten voor die tijd ganselijk niet op de ondermaanse dingen, waardoor zij bij zichzelf komende met droefheid zeiden: *ben ik nog hier in dit zondig leven?*

90. Terwijl zij nu van henzelfen zijnde, veelszins hun zielswerking met hun lichaams beweging nabeelden en uitdrukten zo wezen zij wel eens naar Boven, zeggende: *daar is het Lam dat in 't midden des Troons is.* Vroeg men hen hoe zij zich verbeeld hadden, Jezus te zien, zo bevond men geen schaduw van onrechtzinnige verbeelding, niet anders als dat zelve dat God in Zijn woord daar van zegt, aan hun ziel vertegenwoordigt werd, klaarder en op een wijze voor andere Godzalige onbekend. En het liet na, volkomen rechtzinnige bevattings der Goddelijke dingen in die onderwerpen.

Somtijds werd Gods heerlijkheid en gelukzaligheid, zo klaar aan hun ziel vertegenwoordigt, en met zulke onuitsprekelijke aandoening van liefde Gods, blijdschap en indrukken Gods, die hen deed uitroepen: *wie kan God zien en leven? Och Heere, als Gij U alsoo aan mij openbaart, moet Gij mij in de eeuwigheid overhalen.* 't Welk wel eens zover ging, dat het lichaam zoveel verzwakte, dat men

niet anders tegemoet zag, als die overgang naar dat hemels paleis.

91. Nu geef ik alle die God kennen, voor de Heere te bedenken, en te beoordelen, als dit en dergelijke dingen voorvallen, in zulken wier genadestaat geloofd word, ook van hen die dit zouden willen tegenspreken; en een zuivere rechtzinnige kennis plaats heeft; of deze dingen met een Godvruchtig gemoed kunnen veroordeeld en bestreden worden? En dat gelijk wel gebeurd, op nijdige en partijdige vertelling, zonder de onderwerpen zelf te spreken.

Moet men voor zulke werking Gods in Zijn kinderen niet de betamelijke eerbied hebben, al dacht men dat sommige dingen van een lager klasse waren als andere het beschouwden. Zodat wij niet weten, dat onder dat volk alhier enige wangevoelens of lichamelijke verbeelding plaats hebben, die enige schijn van onrechtzinnigheid zouden onderworpen zijn. Voor het overige zal elk Christen zich beklagen, dat zijn kennis Gods, met veel onvolmaakte denkbeelden bezet is, doch die hij tevens aan Gods Woord toetst en verbetert.

Negentiende tegenwerping.

91. *Het is Hernhutterij, het zijn Hernhutse dwalingen.*

Dit is van de wonderlijkste en ongegrondste lastering, die ooit tegen dit Werk worden ingebracht; en is al een oudere beschuldiging, geworpen op de zogenaamde *fijnen* in onze Kerk; en het is wereldkundig, dat dit soort van volk met de Hernhutters niet de minste vriendschap of correspondentie heeft, ofschoon de een of andere meer gunstige gedachten voor een tijd van de Hernhutters mocht gehad hebben.

Maar dit volk nu, dat die lichaamsaandoening onderworpen is, kan de ganse wereld getuigen, niets gemeens te hebben met de Hernhutters, nog in gevoelens, nog in omgang of verkering; ja op alle die Dorpen daar die beruchte beweging is, zijn de Hernhutters ten eenmaal onbekend, gelijk van Werkendam en de Alblasserwaard bekend is. Daarenboven onder de Hernhutse gemeente, weet ik niet dat die aandoening geweest hebben. Hoe kan de wereld zo boos en leugenachtig zijn, om een volk zo onschuldig te lasteren!

Het heeft geen omstandige weerlegging nodig. Die dat zeggen zijn verplicht om bewijzen bij te brengen. De waarheid van het hedendaagse werk als een werk Gods, blijkt mij te klaarder, omdat het zo tegen gesproken word; en omdat alle de tegensprekingen zo in de grond kunnen weerlegd worden, gelijk wij nu menen gedaan te hebben. Wij geven het verder aan de Heere over, die zal Zijn eigen werk kronen, en bereiken in Zijn hoge wijsheid Zijn voorgestelde einde.

Twintigste tegenwerping.

93. *Men heeft in die zeldzame en wonderlijke lichaamsaandoening een ijdel vermaak, men wil gaarne dat zij het krijgen.*

Zulke en honderd zulke leugens meer, zijn weinig kunst om te verzinnen, en die vijandig genoeg is, kan alles gereed uitbraken; het is oneindig wat er wel gepraat en gesmaad word; maar de Heere weet alles.

Dat is de vraag hier niet, of er geen mensen zijn, die deze zeldzame lichaamsbeweging, of uit ijdelheid hunner harten, of uit spotternij, met ijdel vermaak aanzien. Dat maakt een gebeurtenis niet kwaad, dat ze met kwade en zondige ogen aanschouwd wordt. Maar, dat die mensen die zich zonderlingst, en meest met dat volk bemoeien om hun de weg ten leven voor te stellen, dat die met ijdel en zondig vermaak, het zouden aanzien, is enkel lastertaal. Dat is waar, daar zijn wel gevallen, daar de aandoening zo matig en zo zacht zijn, en blijkbaar voortkomen uit de

allerzaligste bevinding, van het zoete en zalige dat in Gods gemeenschap is, daar zij dan van zichzelf zijnde gans zeer aangenaam van spreken; dit is wel eens aangenaam, dit ziet men wel eens met vermaak, maar geen ijdel en zondig vermaak. Kan dat niet aangenaam zijn, dat zij van henzelfen leggende en redelijk stil, zo verheven en met zoveel licht, leven, liefde en blijdschap als overstroomt, spreken van God en de schone Heere Jezus, enz. van hun eindeloos geluk, en van hetgeen eeuwig in de hemel te wachten staat; dat elk die het hoort vervoerd word door de kracht die het op zijn hart doet.

Of stelt het geval, een overtuigde heeft een week of twee weinig indrukken van zijn ellendige staat gehad, en weinig bidden, en zoeken van de Heere Jezus, dat men vreesden het in hem weer zou overgaan; heeft in deze tijd geen lichaamsaandoening ook gehad; want dan krijgen zij het niet veel, als zij het werk van hen hart kwijt zijn; nu, als zo een weer nieuwe indrukken en zielsaandoening krijgt, over zijn zonde en ellende en nieuwe verheffing van het werk der overtuiging, en hij raakt dan door die weg weer van henzelfen, en krijgt weer lichaamsaandoening, die zo sterk zijn dat een of twee man werk aan dat mens hebben; ... dit ziet men wel eens met genoegen aan, doch *in die samenhang* zoals ik hier vertoon. En wie dit anders verhaalt gaat vijandig te werk. Wie zou zich vermaken over die lichaams beroering? Neen alleen over de grond oorzaak daar men geloofd dat het uit voortvloeit; zodat elk klaar ziet dat dit enkel misverstand is.

Eenentwintigste tegenwerping.

95. *Als dat volk in de tegenwoordigheid is van diegene die zo voor die lichaamsaandoening zijn, dan krijgen zij het veel meer, en in de tegenwoordigheid zijnde van andere die er niet veel mede op hebben, krijgen zij het weinig; ten blijkt dat zij het zelf maken, immers ten dele.*

Deze ganse tegenwerping is niet anders als een valse en onrechte vertoning, van een waarachtige zaak, doch die in een vals aspect vertoont word, en die waarlijk anders is, gelijk wij nu in 't licht zullen stellen, en dat zullen wij met weinig woorden kunnen doen.

Ten delen zijn het alweer onwaarheden, dat zij het daarna zouden krijgen of niet krijgen, naar dat er tegenwoordig waren die 't al of niet gaarne zagen. De ondervinding leert, dat zij het wel krijgen, wetende de wrevel en het ongenoegen van de leraars of andere tegen de aandoening. Onlangs gebeurde het eens, dat er enige weinige beroerd waren, onder de dienst van een leraar die er wrevelig onder is, en kwaadaardig, en hoewel die weinige ook weinig beweging maakten en niet verhinderde; zo wilde hij echter men zou deze er uitdragen. Dit deed men niet schielijk want elk heeft zijn vrijheid. Toen liet hij zoveel ongenoegen blijken tegen die beroering, dat zij alle die het onderhevig waren zo benauwd werden, dat er zoveel de lichaamsberoering kregen, dat hij de Godsdienst moest eindigen; en dus was hij zelf de oorzaak. Dit is mij van de voornaamste Leden van de gemeente verhaald, die er tegenwoordig waren; dit weerlegt de tegenwerping.

Maar behalve dit, het is ook waarheid, dat zij het meerder krijgen in de tegenwoordigheid van die gene, die er met hen hart recht in staan, als die zo wrevelig er onder zijn; en daar geven zij zelf met oordeel sommige deze rede van; de meeste krijgen het als de Goddelijke dingen aandoening op hen gemoed maken, als zij de meeste zegen onder het preken of spreken hebben, als hun hart gaande wordt, als zij het goed hebben, als de Heere Zich aan hun ziel openbaart, naar dat hen staat is, zoekende of in 't gelove staanden.

Deze zielverwijderende aandoening en zegen, en werk des Geestes aan hun hart (zeggen zij) krijgen zij veel weiniger als zij bij de zulken zijn, die er met hen hart wrevelig staan, dan word hun hart beklemd en ongesteld, en zij krijgen geen ziels- of lichaamsaandoening; dit vinden zij contrarie in de tegenwoordigheid en onder het spreken van zulken die er recht van oordelen. Dan hebben zij meer zegen naar de ziel, en dan ook meer aandoening naar het lichaam.

Vraagt iemand al weer wrevelig, *volgt dat juist? Kan men geen zegen hebben zonder lichaams beroering?*

Die toont dat hij Gods weg blijft bestrijden, en niet wil buigen onder Gods weg, en voor zulke zal zekerlijk ons schrijven vruchteloos zijn, maar wij twijfelen niet of sommige zullen toelichting ontvangen.

Tweëntwintigste tegenwerping.

96. Het heeft meest plaats onder de kinderen, en die weet men gaande te maken, door verschrikkelijke of ten minste zeer ernstige voorstelling van de Hel en van de Duivel en dergelijke dingen.

Waarop wij op navolgende wijze antwoorden.

Dit is waarheid, het is veel onder de kinderen.; maar in plaats dat dit verachting in mijn hart zou indringen voor dit werk, zo heeft het menigmaal de diepste eerbied voor het werk, en indrukken Gods op mijn ziel gebracht.

Gij vijanden van het werk der Wedergeboorte, omdat gij altoos zo hatelijk gedacht, geoordeeld en gesproken hebt, van het bevindelijke werk van Gods Geest, daarom gaat God uw nog voorbij, of het is om u te overtuigen tot uw bekering, daarom ligt God zo zijn hand aan de kinderen. Hoort David Ps. 8: 9. *Uit de mond der kinderen en der zuigelingen, hebt gij sterkte gegrondvest om uwer tegenpartijen wil, om den Vijand en de wraakgierigen te doen ophouden.*

Maar zo boos als de Joden waren, om het roepen van de kinderen in de Tempel, *Hosanna de Zone Davids*, zo boos is nu ook de vijandige wereld op het roepen van de kinderen. *Och, lieve Jezus bekeer ook mij!* De vijandschap is nu niet minder als in die tijd.

97. Als het moedwillig aangericht werk is, hoe komt het dan in zoveel onnozele kinderen? En dat niet alleen kinderen van zulke ouders die daar voor zijn, maar die er zeer tegen zijn; en dat ook wel onder de dienst van zulke Predikanten, wier prediken weinig aanleiding tot zulke ernstige betrachting van de Godsdienst geeft? Hoe komt die ijdele jeugd van al hun ijdelheden, spelen en ongebonden leven en gezelschap zo afkerig, en zó driftig en begerig naar alle Godsdiensten, genademiddelen, en gezelschappen, daar men van Jezus spreekt? Ziet men daar geen hand Gods in? De ouders getuigen dat dezelfde kinderen, die zij met geweld naar de Kerk plachten te drijven, nu de sterkste begeerte tot dezelve hebben. Kan dat roepen van die jonge schapen over hen erfzonde en dadelijke zonden, Sabbat te schenden, ongehoorzaamheid aan hun ouders, spelen, liegen, vloeken, enz. kan dat het vijandig hart niet buigen? Is dat nog een rede tot nadeel van het werk? Dat het in zoveel kinderen is? O, wat is de wereld verdrongen in godloosheid!

Die onnozele kinderen roepen en schreien om Jezus, (ik zegge niet van alle) zoude die onnozele jonge kinderen, van tien, twaalf, veertien jaren, dat moedwillig zichzelf aandoen, die lichaamsaandoening? Maar de wereld geloofd het zelf niet, dat zij het zichzelf aandoen, en dat het moedwillig is, want als zij dat geloofden zouden zij zo bang niet zijn voor het werk. Hoe komt men er zo bang voor, dat men de Kerk uitloopt, als men het die en gene ziet krijgen? Dat God in zoveel kinderen werkt, dat is

een klare blijk van de Goddelijkheid van het werk.

Maar de klaarste blijken van Gods werken, worden van de vijandige blinde wereld omgekeerd tegen Gods werk. In plaats dat de Joden door Christus macht die hij oefende over de boze geesten, zijn Goddelijk karakter zouden geloofd hebben, zo besloten zij eruit, dat hij met de Duivel correspondentie hadden, en daardoor de Duivel uitwierp; zo doet men nog heden ten dagen. God werkt op een ontzaglijke wijze in veel zeer jonge mensen, die zeer onkundig zijn, en nu zo krachtig soms spreken van hun erfzonden, verloren staat, dadelijke zonden, Gods heiligheid en rechtvaardigheid, van Jezus en al Zijn schoonheden, en dat met veel tranen, aandoening, en lichaamsberoering. In plaats dat de wereld hierdoor het Werk Gods zou erkennen, zo keert men het om tegen de Heere, zeggende: *zulke onkundige mensen kunnen niet bekeerd worden, of zij moesten eerst meer verstand krijgen*. Alsof God niet machtig was, om met die geringe kennis, hen te bekeren. Sommigen versieren (apparent⁵ tegen hun beter weten) dat men die gebeden aan die kinderen tevoren leert, om op die wijze dezelve te bidden. Maar ieder kan wel horen, dat die kinderen dat niet van buiten geleerd hebben; dit wordt moedwillig gezegd en gelogen.

98. En wat het tweede deel van deze tegenwerping belangt, *dat men de kinderen verschrikkelijke voorstellingen doet om hen te beroeren*; dit heeft geen weerlegging van noden, als een plechtige betuiging, dat zoveel als wij kunnen getuigen, van onszelven en van alle die wij kennen, dat het enkele onwaarheden zijn, en grove leugens.

Wij spreken tot die kinderen die waarheden, die de ouders en getuigen in de Doop beloven, dat zij aan de kinderen zullen leren; dat zij van nature door de zonde verloren zijn, dat zij in Adam gezondigd hebben, dat zij verdorven en zondig zijn, en dat zij van jongs op niet anders gedaan hebben dan zondigen, dat zij bekeerd en wedergeboren moeten worden, dat zij in het bloed van Jezus gewassen moeten worden, en dat dát de Doop beduid; of dat zij anders eeuwig zullen verloren gaan.

Wij stellen hen Jezus voor in Zijn schoonheid en beminnelijkheid, en dat Jezus te dienen beter is als de wereld, zonden en Satan. Hoe gelukkig dat zij zouden wezen als zij zo jong bekeerd werden; dat zij bidden moeten om bekeerd te worden, en tot Jezus gaan om gezaligd te worden.

Wat zegt gij uitwendige naam Gereformeerde, die voor God en de Gemeente beloofd hebt, dat gij dat uw kinderen zoudt leren? Kunt gij dát haten en lasteren, dat men dat aan de kinderen leert? Of zal men nu zeggen dat men tegenwoordig de kinderen die ernstige zaken niet moet voorhouden; moeten die onnozele schapen zo opwassen en ten verderve gaan? Hoe trouwloos zijn veel ouders hierin!

Mij werd laatst van een zeker leraar verhaalt, wiens zoontje ook overtuigd was en werkzaam om bekeerd te worden, en ook uitwendig beroerd soms, dat hij hem geld gaf om speelgoed te kopen, om het te diverteren, dat het zoontje met tranen zei: *Vader ik zou zo gaarne bekeerd en zalig worden en dan moet ik niet spelen*. Moest dat zulke ouders niet op het hart vallen? Kunnen niet veel kinderen getuigen, dat hun ouders hen nooit die dingen hebben voorgehouden, en ingeplant? Wat baat het dat zij die dingen uit hun Vragenboek van buiten leren, als men de zaken hen niet uitlegt, dat zij het verstaan. En als zij die dingen niet verstaan moeten, waarom leert men hen die van buiten opzeggen? O, wat is de wereld dwaas! Als gij uw kinderen hoorde kermen en klagen over hun verloren staat, die hen in hun Vragenboek en Catechismus geleerd

⁵ blijkbaar

wordt, zou u ze dat uit het hoofd praten, dan spot gij met uw eigen Religie.

Ik denk dat het wat groots voor Gods Kerk beloofd, dat zoveel kinderen bewogen worden, om hun jonge jaren aan Koning Jezus te geven. En geeft het in veel nog geen klare blijken van wezenlijke bekering, het is nog jong en eerst begonnen werk.

99. En dat ook op te merken is, het komt in veel kinderen ganselijk niet door spreken van andere mensen tot hen, maar soms in Gods huis. Hoe is het onlangs te **Zwartsluis in Overijssel** geweest, daar zoals door geloofwaardige mensen verhaald wordt, die er geweest hebben, wel **tachtig** mensen tegelijk in de Kerk zo beroert zijn geworden, waar onder wel **veertig** kinderen, die uit de Kerk werden gedragen.

Daar werd nu een streng verbod, op zware geldboeten of lijfstraffen, zoals zij verhaalden, dat die beroerden niet weer in Gods Huis mochten komen. Daar waren twee kinderen door hun ouders in de kelder gesloten, om ze uit de Kerk te houden, daar ze nochtans door het venster waren uitgebroken, en naar de Kerk gelopen. Och, wat zullen de tranen van die kinderen, de toorn Gods tegen die mensen gaande maken, tenzij de Heere Zich over hen ontfermt! Maar Jezus zal Zijn vrijgekochten wel inzamelen.

Dit hebben wij (niet om iemand te benadelen) alleen geschreven tot verdediging van het grootmachtig werk van Gods Geest, tot bekering van verloren gaande zondaren. En wat smaad of schande ons hierom overkomt, dat, en nog meer hebben wij voor Jezus en Zijn volk over, verblijd zijnde dat wij eens staan zullen voor de Zoon des Mensen; dan zal het gezien worden, welke het ware volk is geweest die Jezus gezocht hebben. O, met wat ontzetting zal dan de wereld aanschouwen, Jezus en aan Zijn rechterhand, Zijn in deze wereld versmade volk! *Ziet, Hij komt met de wolken, en alle oog zal Hem zien, ook die Hem doorsteken en in Zijn leden vervolgd hebben; en alle geslachten der aarde zullen over Hem rouw bedrijven, ja amen.* Dit zij tot troost van u, bedroefde om der bijeenkomsten wil; de Heere zal u verzamelen. Zef. 3: 18, 19. *Ziet Ik zal ten dien tijde al uw verdrukkers verdoen, en Ik zal de hinkende behoeden en de uitgestotene, die nu uit Gods huis moeten blijven, verzamelen; Ik zal ze stellen tot een lof, en tot een naam, in 't ganse land daar zij beschaamt zijn geweest.*

Hoort de Heere in Jesaja 51: 7. *En vreest niet de smaadheid van de mens, en voor hun smaadredenen ontzet u niet.* Vers 14. *De omzwevende gevangene zal haastelijk losgelaten worden, en hij zal in den kuil niet sterven, en zijn brood zal hem niet ontbreken.*

100. Ja nog een woord tot u overtuigde, en naar ziel en lichaam beroerde, en daarom versmaden hoop ellendigen; ... ik weet hoe bang het u wel eens valt, gij ziet uw ongelukkige en verloren staat, God komt u voor als een vertoornd Rechter, het eeuwig verderf schijnt u over 't hoofd te hangen. Uw roepen is: *wat zal ik doen om zalig te worden?* Gij zijt wel eens radeloos, gij weet de weg niet, en gij ziet uzelfven toorn- en vloekwaardig, en Jezus staat dikwijls nog van ver, en gij kunt Zijn bereidwilligheid niet geloven. En de maat en tegenloop van de wereld, vergroot uw smart; gij moet dikwijls zwerven om het woord Gods te horen, omdat u Gods huis verboden wordt.

De Heere ziet het en Zijn ontfermend oog is over u. Zo gij in waarheid Jezus zoekt, gij zult Hem eens voor eeuwig tot uw Deel krijgen; bezit uw ziel in uw lijdzaamheid. Bid voor uw vijanden dat God ze ook wil in 't hart grijpen. Gij wenst niet dat gij weer in uw vorige gerustheid was, gij wilt nog liever zo leven, al was het tot aan uw dood. Is het u te doen om verzoening met God, en om een onderdaan van Koning Jezus te worden? Jezus is volstrekt gewillig om u, u in 't bijzonder te zaligen, zoekt maar recht arm te worden, van alles afgedreven, brengt niets mee van uw eigen werk of

waardigheid, of goede gestalte, legt uw overtuiging of veel min uw lichaamsaandoening niet tot een grond om er enigszins op te rusten. Gij moet Jezus tot uw Borg krijgen, of gij zult verloren gaan met al die beroering. Door geloof, bekering en wedergeboorte, moet gij in Gods Koninkrijk ingaan. Rust niet voordat gij in het bloed van de Middelaar met God verzoend zijt. Maakt veel werk van verborgen bidden, buigt u veel in uw binnenkamer voor de Heere neder, zoekt het volk Gods daar gij ze vinden kunt, maar zoekt Jezus boven al. Geloofd Jezus' aanbieding, en neemt Hem door het geloof aan, en geeft uw schuldige en verloren ziel aan Hem over, om gerechtvaardigd en geheiligd en gezaligd te worden; en vertrouwt u geheel aan Jezus toe, Hij zal u zeker aannemen en zaligen. *De Heere volbrengt in uw ziel al het welbehagen Zijner goedigheid, en het werk des geloofs met kracht.*
Amen de Heere doe alzo!

"KORT VERHAAL"

van enige ongewone Godsdienstige beroeringen onder de inwoners van verscheiden dorpen in de ALBLASSERWAARD

Dit geschriftje werd uitgegeven bij D. Balk, boekverkoper te Workum in Friesland in het jaar 1752.

Zo, als ons Werkje afgedrukt was en het licht stond te zien, werd ons van verscheidenen een zeer bijzonder bericht, zo mondeling als schriftelijk, meegedeeld van de merkwaardige en verbazende aanvechtingen en bewerkingen in verscheiden Dorpen van de **Alblasserwaard** bespeurd. De tijd, wanneer zulks daar eerst ontstaan is, kan men zo net niet bepalen, maar even voor of na de aanvang van dit jaar begon zulks hier en daar ruchtbaar te worden; en zich verder te verspreiden.

Allereerst heeft men dit niet in de Kerken, nog onder bejaarden, maar in de Scholen onder de Kinderen zelfs van 5, 6 en meerder jaren op het onverwachtst beginnen te zien, zonder dat men weet of heeft kunnen merken, dat er enige bijzondere natuurlijke oorzaak van een of enige verwekt is, waar uit diergelijke toevallen zouden mogen ontstaan.

Eerst werd dan zulks gezien in de Dorpen van **Giessendam, en Hardingsveld**, en sedert heeft het zichzelf verder verspreid in **Sliedrecht, Papendrecht**, als ook de meeste Dorpen binnen in 't Land. Doch tot nu toe is het niet of weinig bespeurd in de Scholen en Dorpen dicht aan de **Lek** gelegen; hoewel verscheidene van de Landlieden uit die Dorpen zich naar die plaatsen begeven hebben, daar het allerhevigst toeging.

Ons is bericht dat het sedert korte tijd ook zeer hevig te **Schoonhoven en Nieuwpoort** bespeurd is. Ook heeft men het in kinderen en bejaarden in en buiten die Kerken zelfs zeer sterk bevonden, daar de leraars er de minste aanleiding niet toe gaven, ja tegen alle die beroeringen gekant waren, en ze met al hun vermogen, doch tevergeefs, zochten te stillen.

Op de meeste, zo niet alle Dorpen is het allereerst, gelijk wij zo even aanmerkten, in de Scholen onder de kinderen begonnen, zo ten uitersten onverwacht en schielijk als hevig en geweldig, dat de Kinderen zo ontzaggelijk werden aangevochten, de handen wrongen, allerlei zware trekkingen en benauwdheden kregen, dat ze het luidkeels uitriepen, bitterlijk begonnen te schreien en verscheiden daarbij en onder die zware trekkingen riepen: *Weg Duivel, weg, weg; ik heb u lang genoeg gediend; ik moet de Heere Jezus hebben*. Andere vielen plotseling tegen de grond, en werden deerlijk getrokken met zware foltering van hun lichamen zodat men het niet zonder grote ontroering en erbarming kon aanschouwen. De Schoolmeesters ten uitersten verbaasd en ontsteld over zulke buitengewone toevallen, en niet wetende hoe en wat te doen, riepen en liepen naar de andere toe om die aangevochtenen te hulp te komen, en ze vast te houden, dat ze zich niet op de een of de andere wijze kwetsten of beschadigden. Als die nu weder wat tot hunzelve gekomen waren vielen zij op hun knieën, gingen met zeer grote ernst en veel tranen bidden om bekering.

Enige van die Kinderen zelfs die van 6 à 7 jaren, ja nog jonger, begaven zich tot het Gebed, en baden met een ernst en kracht van taal, daar geoefende leraars en alle die het hoorden verbaasd over stonden en zeer van doortroffen werden; 't was of zij alle geweld op het Koninkrijk der Hemelen deden, met geweld zochten in te nemen, en de Heere Jezus als te dwingen om de Geest en de kracht ter bekering; om Hem niet te willen nog te kunnen loslaten, Hem te vragen, en als te arresteren; (gelijk een oor- en ooggetuigen zich in een Brief daar over heeft uitgedrukt) of Hij dan niet in de wereld gekomen is om zulke kinderen, als zij zijn, zalig te maken? Ja zij baden, dat die benauwdheid niet weder over mocht gaan voordat zij bekeerd waren.

Alle de andere Kinderen in de Scholen en die van alle kanten toegelopen waren om zulks van nabij te zien en te horen, werden ten uitersten ontroerd, verrukt en opgetogen door hetzelfde. Andere wisten zo geen reden van dit hun doen te geven, als alleen dat zij naar de Hel gingen, en schreiden bitter, lezende onder veel tranen de gehele Schooltijd door in hun Vraagboekjes. En in plaats van spelen, ijdele dingen en stoutigheden te plegen, lazen en baden zij hardop in 't openbaar bij elkander, biddende allermeeft en vurig om elkanders bekering, en dat zij nu eens samen naar de Hemel mochten gaan, gelijk zo tevoren ter Hel liepen.

Deze en gene leraars zijn ook in de Scholen en Huizen bij die kinderen gekomen, hebben met dezelve op hun knieën gevallen en met en voor hun zeer ernstig gebeden. Waarlijk zo men immer van iets, hier van mag en moet men zeggen, immers van verscheiden zeer ernstige en nadrukkelijke gebeden: *Dit is van den Heere geschied en het is wonderlijk in onze ogen!* Want zij uitten een taal en dat met een kracht die hun de natuur zo min als enige oefening in het minste leren kon, maar zeer duidelijk een hoger Licht en Kracht in hun werken moest.

Dit is voor het eerst zo vooraf, en van de kinderen tot bejaarde [volwassen] Personen overgegaan al op dezelfde wijze. Sommige van dezelve beginnen die zware

aanvechtingen met opsteking van hun handen naar de Hemel en een sterk geroep: *wat moeten wij doen om zalig te worden?* Andere vallen plots ter neder met de grootste foltering en zulke zware trekkingen van de leden, dat vijf of zes Mannen hen moeten bewaren en oppassen, dat zij zich niet zwaar kwetsten. In het uiterlijk aanzien schijnt het naast overeen te komen met die de vallende ziekte onderworpen zijn, want zij wringen de duimen in de handen, zij werpen het hoofd achterover, en zouden het aan stukken slaan, als zij niet vast gehouden werden. Zo ras zij tot zichzelf gekomen zijn, bidden zij zeer ernstig om bekering en genade.

Op zekere tijd verzocht de leraar te Giessendam, dat doch de aangevochtenen zich wat bedaard en stil mochten houden. Maar zoals hij dit verzoek gedaan had stond er een Manspersoon voor de Lessenaar van de Voorzanger op, en stak beide zijn handen op naar de Hemel, roepende met een sterke stem: *Ik kan niet zwijgen, of ik zal bersten; Lieve Heere! wat moet ik doen om zalig te worden?* Onder een vloed van tranen, die hem van de wangen biggelden. En daarop viel hij ter aarde neder als een dode, en kon niet als met veel moeite gehouden worden, dat hij zichzelf niet beschadigde.

Een ander zat op dezelfde tijd op een portaal wel zeven voet van de grond, en schreeuwde verschrikkelijk, stond overeind, en sprong van boven neder op de mensen, die daar zaten. Andere kregen niet min zeer zware aanvechtingen, zodat er meer dan honderd op die tijd met de ontzaglijkste aandoening schreiden, riepen, baden, alles door elkander.

De Predikatie geëindigd zijnde, bleef de Kerk vol mensen; en buiten de Kerk zag men er hopen, die uit de Kerk gekomen waren, neerleggen op de straten, roepende en biddende met veel tranen om zalig te worden, zodat er een stem van geroep en geschrei opging tot in de Hemel, dat stenen harten breken moest.

Sommige, tot zichzelf komende, kunnen zo geen eigenlijke reden van hun dodelijke benauwdheden en zware angsten geven; betuigende alleen, dat zij onlijdelijke angsten ondergaan, zonder te weten of te kunnen zeggen waar vandaan het hun aankomt. Naar mate van die zielenangsten verzwaren ook de toevallen. Alle roepen zij, *dat zij bekeerd moeten worden, dat de Heere hen moet helpen, of dat zij anders eeuwig verloren zijn*, enz.

De vrucht en uitwerkingen van deze geweldige bewegingen, zowel omtrent degene, die daarvan aangetast, als die er niet van aangetast worden, zijn verscheiden.

Vooreerst ziet men hier, gelijk op andere plaatsen, daar het bespeurd is, een stilstand van doorbrekende Godloosheden en een zeer grote verslagenheid in meest alle door het zien van die ontzaglijke tekenen aan elkander, hun burens, vrienden, en makkers, zodat die er nog niet van aangevochten worden zeer bedeesd en verlegen staan, hoe het ook met hen gaan zal. In plaats van in de Herberg te gaan, te vloeken, te spelen, te drinken enz., zo komen ze zeer ijverig ter Kerke, die overlopende vol zijn. Daar zitten en staan zij met zo diepe stilte, en bedaarde oplettendheid te luisteren, en als te gapen naar het Woord, dat gepredikt wordt, dat het elk, die daar van buiten inkomt, zeer tot stichting en opwekking strekt, en zijn hart ontsteekt om te bidden, dat God met Zijn Geest door moge werken tot bekering van dit zwaar en zondig volk.

Over weinige dagen kwam een Bediende van 's Lands Pachten in zekere Herberg, daar men gewoon was te spelen, te vloeken, en te drinken; en daar hij 't meest altoos vol volk had gevonden; maar nu vond hij er niemand, als de Vrouw des Huizes, in de Bijbel aandachtig lezende, hem daarbij zeer klagende over haar verloren staat, en dat zij zo blijvende eeuwig naar de Hel moest gaan, dat zij met veel tranen op het

ernstigste betuigde. Kort daarna ging die Vrouw met veel andere naar de Schoolmeester, daar het Huis te klein werd om ze alle te vatten; en zij vroegen alle om de weg naar de Hemel te horen. Dus hebben zij enige dagen en nachten zonder ophouden aangehouden, met veel bewegingen, tranen en ongehoorde aandoeningen; en alle, die deze sterke aandoeningen hebben, zijn zo sterk op de Godsdienst gesteld dat zij uit de Kerk en van de 'Oefening' niet te houden zijn. En wanneer zij daar buiten worden gedragen in die zware Aanvechtingen en buiten zichzelf zijn geraakt, zo lopen zij, zo ras zij maar weer bij zichzelf komen, daar weder in. 't Is met veel of men aan hun leven kwam, als men hen uit de Kerk wil houden.

Onder dit alles begint zich hier en daar merkelijke hoop op te doen, dat enige der zelve tot de Heere waarlijk bekeerd worden, de wereld verlaten en verzaken, en zoeken voor de Heere Jezus alleen te leven; doch ziet men andere niet doorbreken en de wereld weder inkeren.

Deze ongewone bewerkingen worden daarom zeer verscheiden beoordeeld, zo hier als elders; maar de verstandigste en gemoedelijkste komt het voor, dat er een krachtige hand Gods zichtbaar in werkt, die de zondaar als onwederstandelijk op zijn weg naar het verderf doet stilstaan, en hem op zijn einde doet letten, wat voor hem te wachten is, volgens het rechtvaardig Oordeel Gods. Daar komen allerlei inwerpingen bij, *dat het voor hun te laat is; dat zij te grote zondaars zijn*, enz. Treffend wordt hun de Hel als voor ogen gehouden, dat zij daar eeuwig in zullen moeten geworpen worden, en dat er voor hun, zo grote zondaars, geen genade is. Dewijl nu veel geen genoegzaam licht of kennis hebben, dat voor hen als arme verloren zondaars nog genade te vinden is in Christus, om door Hem gewassen, gerechtvaardigd, geheiligd en gezaligd te worden, zo word alles voor hun als desperaat, en door de nauwe vereniging van de geest met het Lichaam alles bij de zodanige verward en duister, en door die angst der ziel komen die zware trekkingen en schuddingen van hun Lichamen, die zij al zo onmogelijk van zich kunnen afweren, als een mens, die de vallende ziekte overkomt; hoe dat sommige daar tegen bidden en strijden; zij hebben geen kracht om het te overwinnen.

En hoewel hun zo van de leraars als andere Geoefende Christenen duidelijk aangetoond wordt, dat de uiterlijke aandoeningen, schuddingen, en trekkingen de bekering eigenlijk niet zijn, en er zo niet wezenlijk toe behoren, ja van geveinsden zo wel kunnen nagebootst of geleden en geoefend worden, - gelijk ook veel van die aangevochtenen zelve openlijk erkennen en geloven, - zij kunnen die evenwel niet van zich weren nog te boven komen.

Wat zullen wij dwaze mensen nu Gods weg gaan betwisten, waarom Hij zo gelieft te werken, en niet door de gewone weg van bekering? Het zij verre van mij zulks te doen; maar laat het veel meer over aan de wijze en vrijmachtige hand Gods, Wiens de wegen in Zijn Heiligdom zijn, en laten de twisters tegen deze weg en de Heere strijden, die het hart zal vallen dit te verantwoorden.

Ik kan de Heere wel eens zeer gevoelig danken, dat Hij Zijn volk in deze Landstreek heeft bezocht, dat zo lauw en geesteloos was. 't Is aanmerkelijk, dat deze bewerkingen meest vallen op de onkundigste, ruwste en goddelooste mensen, 't geen ook een der voornaamste redenen is, dat sommigen zo weinig rekenschap van dit alles in zich geven kunnen.

In ons Dorp (**Alblasserdam**) worden die geweldige beroeringen zo niet bespeurd, als

in een enkel mens; maar wel veel overtuiging en aandoening met tranen over de zonden, en een algemener lust tot de Godsdienst; zodat er wel eens een de Kerk uit moet, die het er van benauwdheid zijner ziel niet in houden kan, zodat God hier ook werkt; en wens dat het meerder doorbreken mag op zo een wijze als het de Heere behaagt

Ik zal hier nog een geval ten besluite bij voegen om de tegensprekers en spotters te overtuigen van de Goddelijkheid van dit Werk. Daar kwamen twee spotters op en zeiden tot elkander; "Kom laat ons ook eens gaan zien, wat die Fijne daar al uitrichten, enz"; en daar zijnde grijpt ze God zo krachtdadig in hun hart, dat de een daar vier dagen en nachten heeft gelegen op de vloer, meest buiten het verstand, en met de krachtigste aandoening zonder eten of drinken, en is zo naar geworden over hun zielentoeestand, dat mijn ogen hebben gezien, dat vier mannen hen niet houden konden.

Ziedaar waarde Lezer, een kort doch waarachtig bericht van de hevige bewegingen, en toevallen in de **Alblasserwaard**, dezer dagen ontstaan, en die op heden in de een plaats meer, d' andere min, nog blijven duren. Ten voornaamste en wezenlijkste ook overeen komende met die in **Engeland, Schotland, Gelderland, Groningen**, en elders voorgevallen zijn.

Ik zal daaruit alleen kort deze gevolgen ten besluit trekken.

1. Dat geen Christen, die met mij erkent, dat zonder de wille Gods geen musje op aarde vallen kan, stellen kan of mag, dat des Heeren albestierend Oog en Hand niet zichtbaar omtrent zulke zeldzame en ongewone werkingen werkzaam is (in hoever, durf ik mij niet onderwinden; zal ook mogelijk niemand recht kunnen onderscheiden).
2. Dat, ofschoon diergelijke werkingen, schuddingen, trekkingen, enz. kunnen worden nagebootst, of door enkel aanschouwen en aandoening zwakke raakbare harten aangrijpen, en dit ook wezenlijk geschied is en nog geschiedt; dit onmogelijk evenwel met enige schijn van waarheid kan staande gehouden worden omtrent zeer veel anderen en dat in zover van de anderen afgelegene Rijken, Gewesten, Landen, Steden en Vlekken; volken van zo zeer verschillende aard, taal, zeden, en gewoonten; terwijl ondertussen die bewerkingen onder die zo zeer verschillende volken, Natiën en Talen in de meeste wezenlijke dingen nauwkeurig overeenkomen, zo men niet te gelijk één Hand, één Kracht, één Geest van Boven stelt, Die over alle in allen werkt.
3. Dat, ofschoon wij niet schromen onze onkunde te belijden om te verklaren, veel min te bepalen, of en hoe ver een kwade, of enkel Natuurgeest of ongesteldheid van lichaam en geest daarmede en onder werkzaam is, wij echter ronduit en volmondig betuigen, en verklaren, dat een levendig gezicht, een klare overtuiging, een doordringend gevoel van zijn zondige, ellendige en verdoemelijke staat; een oprecht zuchten, roepen, ernstig aanhouden, bidden om Jezus, om Zijn Verlosser en Zijn genade, de kracht van Zijn Bloed, enz. te mogen verkrijgen, ... geen werking van de blote, veel min de verdorven Natuur of van de Satan is. Noch minder, gelijk bij sommigen onwraakbaar door bevinding en de tijd bevestigd is, die doorbreekt tot een wezenlijke en dadelijke verandering, en hervorming van het hart, van het leven, de ganse handel en wandel der aangevochtenen. Wat ook der Geveinsden, wat der zwakke natuur, wat des satans werking zij of niet, dit, dit is de Vinger Gods altoos en overal, waar het ook, gelijk als hier bespeurd wordt.

4. Dat het alle verstandige tedere Christenzielen en bovenal leraren hun werk en plicht is en blijft, bij dit wonderbare werk bedaard stil te staan, nauw op de uitkomst, en uitwerkingen te letten, de aangevochten zielen te proeven, te doortasten, te onderscheppen, te leiden, en te besturen; van al dat uit- tot het inwendige van hun verdorven, zondig en boos hart, tot hun Borg, Goël, Verlosser en barmhartige Hogepriester te brengen, voor en met hun Hem vurig te smeken, dat Hij toch deze arme, schreiende, belaste en beladen zielen niet afwijze, te hulp kome, en geneze! Opdat zij inwendig de kracht van 's Heilands Bloed ter verzoening hunner zonden door Zijn Geest in hun hart mogen gevoelen, van Hem waarlijk bekeerd, hervormd, en versterkt mochten worden naar de inwendige mens, opdat Hij door een levendig Gelove in hun hart mocht komen wonen, en zij in Zijn liefde gegrond en geworteld mogen worden; enz.

Gelukkig, gezegend die Kerken, leraren en Leden die dus hun harten te samen in de Heere zich verenigen en met één Geest strijden door en voor 't gelove den Heiligen overgeleverd.

De Heere bewerkte ons allen daartoe meer en meer door Zijn Heilige Geest; Die met de Vader en de Zoon zij eer, heerlijkheid, lof en prijs in alle eeuwigheid! AMEN.